

Mzdy a produktivita práce v ČR v rámci EU

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Ing. Marek Litzman

Darina Šulcová

Brno 2016

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především svému vedoucímu, Ing. Marku Litzmanovi, za velmi vstřícný, profesionální a přátelský přístup, za jeho ochotu a za cenné rady a připomínky v celém průběhu tvorby této bakalářské práce.

Zároveň bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za podporu nejen během tvorby této práce, ale i po celou dobu studia, a za oporu ve chvílích, kdy to bylo potřeba nejvíce, a kdy mě povzbudili do další práce.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Mzdy a produktivita práce v ČR v rámci EU** vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 3. května 2016

Abstract

Šulcová, Darina. Wages and labour productivity in the Czech Republic compared to the EU. Bachelor thesis. Brno: Mendel University, 2016.

The main aim of this bachelor thesis is to evaluate factors that affect net wages in the economy and deal with the problem why the share of Czech annual wages on GDP is lower compared to the rest of the EU. The analysis shows the influence of social policy, minimum wage, trade unions, share of industry and services, education and R&D activities. All these factors are quantified for each member state and compared with each other. In the very end, these factors are characterized concretely for the Czech Republic and possible solutions or threats are defined.

Keywords

Gross Domestic Product, Net wages, Human capital, Economic growth, comparison, differences, the European Union, the Czech Republic

Abstrakt

Šulcová, Darina. Mzdy a produktivita práce v ČR v rámci EU. Bakalářská práce. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2016.

Hlavním cílem této bakalářské práce je zhodnotit faktory, které ovlivňují výši čistých mezd v ekonomice, a které mají největší podíl na tom, proč výše čistých příjmů v porovnání s hrubým domácím produktem v České republice výrazně zaostává za průměrem celé Evropské unie. Z analýzy je patrný vliv sociální politiky, výše minimální mzdy, odborových organizací, podílu průmyslu a služeb, vzdělání a vědy a výzkumu. Všechny faktory jsou vyčísleny pro každou zemi EU a navzájem porovnány. V úplném závěru jsou zhodnoceny přímo pro ČR a jsou definována možná řešení či problémy, které by mohly nastat.

Klíčová slova

Hrubý domácí produkt, Čisté mzdy, Lidský kapitál, Ekonomický růst, porovnání, rozdíly, Evropská unie, Česká republika

Obsah

1	Úvod	11
2	Cíl a metodika práce	13
2.1	Cíl práce	13
2.2	Metodika práce	13
3	Vztah ekonomického růstu a lidského rozvoje	15
3.1	Od ekonomického růstu k lidskému rozvoji.....	16
3.2	Od lidského rozvoje k ekonomickému růstu	17
3.3	Vzdělání	17
3.4	Patenty	19
3.5	Inovace	21
3.6	Zahraniční investice	23
4	Determinanty výše mezd	27
5	Identifikace hlavního problému	31
5.1	Hrubý domácí produkt.....	31
5.2	Roční čisté mzdy.....	33
5.3	HDP versus čisté mzdy.....	34
6	Analýza faktorů vedoucích k zaostávání ČR za ostatními zeměmi EU	37
6.1	Průmysl a služby.....	37
6.2	Vzdělání	42
6.3	Věda a výzkum	46
6.4	Sociální politika	50
6.5	Minimální mzda	53
6.6	Odbory	56
7	Zhodnocení situace České republiky	59
8	Závěr	65
9	Literatura	67
10	Seznam obrázků	71
11	Seznam tabulek	72

1 Úvod

Problematika výše mezd a produktivity práce je jedním z velmi často diskutovaných, a zároveň také citlivých témat pro převážnou část obyvatel jednotlivých zemí nejen v rámci Evropské unie. V některých zemích jsou obyvatelé se svou výší mzdy spokojeni více, jiní méně, nicméně všichni do jednoho vývoj mezd sledují a případné změny na vlastní kůži pociťují.

Málokdo v České republice by byl překvapen informací, že úroveň českých mezd je v porovnání se zbytkem Evropské unie několikanásobně menší, jelikož je tento nepoměr možné velmi hluboce vnímat nejen při návštěvě kteréhokoli západoevropského státu.

Na téma výše mezd a postavení České republiky vzhledem ke zbytku Společenství často diskutují přední čeští ekonomové, dokonce i politici. Zároveň již bylo provedeno několik průzkumů (např. porovnání výše HDP a průměrných mezd Ing. Davidem Markem), které však vyústily v jednotný, nijak překvapující, závěr – Česká republika skutečně výrazně zaostává za ostatními státy Unie, jelikož mzdy českých obyvatel jsou oproti evropskému průměru zhruba poloviční.

Zároveň ale neprobíhají průzkumy pouze na téma postavení České republiky v Evropské unii pouze co se týče výše mezd, ale je možné sledovat i mnoho jiných, ze kterých plynou zajímavá fakta. Jeden z takových průzkumů odhalil, že Česká republika je nejprůmyslovnější zemí v Unii – to sice může pro většinu obyvatel znít velmi uspokojivě a nadneseně, nicméně málokoho napadne, že právě tento fakt může být jedním z hlavních důvodů, proč jsou mzdy v české ekonomice podstatně nižší, než u zbývajících členských zemí Společenství.

Všeobecným názorem Čechů bývá, že důvodem nesrovnalosti mezd naší ekonomiky v komparaci se zbytkem Evropské unie je aktivita, či snad dokonce neschopnost, vlády a chování (resp. snaha o vlastní užitek) zaměstnavatelů, nicméně omezení na tyto dva faktory není vůbec správné, jelikož existuje řada dalších, mnohem důležitějších faktorů, které mohou tyto rozdíly ovlivnit. Zároveň ale však ani tyto faktory by v konečném důsledku neměly být opomenuty.

Při komparaci jednotlivých zemí Unie z hlediska výše mezd je zároveň nutné myslet na to, že je nezbytné brát v úvahu nejen okolnosti působící na samotnou výši mezd, ale je zapotřebí do úvahy zahrnout i činitele ovlivňující hrubý domácí produkt, jelikož právě z něj jsou mzdy všeobecně vytvářeny. Zároveň je zapotřebí neopomenout ten fakt, že každá země má svou vlastní historii, kulturu a tradice a nelze tak očekávat, že se mzdy u takových států budou vyvíjet stejně a budou se pohybovat ve stejném intervalu. V tomto případě je příkladem za všechny porovnání výše mezd v postkomunistických zemích a v zemích západní Evropy – z hlediska histo-

rického vývoje je více než zřejmé, že mzdy v těchto státech mohou být jen těžko na srovnatelné úrovni.

Z uvedeného tedy vyplývá, že problematika výše mezd je velmi zajímavou oblastí, která je ovlivňována velkým množstvím dalších činitelů a není tak možné o ní vyvozovat jednoduché závěry. Tato bakalářská práce se zabývá právě těmi okolnostmi, které nemusí být na první pohled zcela zřejmé, ale mají na utváření výše mezd výrazný účinek.

2 Cíl a metodika práce

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této bakalářské práce je zhodnotit faktory, které ovlivňují výši čistých mezd v ekonomice, a které mají největší podíl na tom, proč výše čistých příjmů v porovnání s hrubým domácím produktem v České republice výrazně zaostává za průměrem celé Evropské unie.

Hlavní cíl je naplňován v první polovině této práce analýzou teoretických podkladů zabývajících se problematikou faktorů, které mají výrazný vliv na úroveň hrubého domácího produktu a na ekonomický růst v dané zemi, stejně jako determinantů působících na úroveň čistých mezd, jelikož bylo již v úvodu této práce zmíněno, že při úvaze nesouladu výše mezd mezi jednotlivými státy je nutné brát v úvahu oba tyto faktory, neboť výše mezd je výrazně ovlivňována i výší hrubého domácího produktu.

Tyto teoretické podklady jsou v následující, analytické části využity ke konkrétnímu stanovení nejpodstatnějších činitelů ovlivňujících nesrovnalosti ve výši čistých mezd v České republice vzhledem k ostatním státům evropské osmadvacítky. V praktické části jsou poté tyto faktory rozebrány více podrobně a doplněny o konkrétní hodnoty pro všechny státy patřící do evropského Společenství, na jejichž základě je na konci formulován závěr.

2.2 Metodika práce

Pro teoretickou část této bakalářské práce byly využity především odborné články a knižní zdroje zabývající se problematikou oboustranně závislého vztahu ekonomického růstu a lidského kapitálu.

Nejprve je tento vztah krátce popsán, a následně jsou definovány v první řadě faktory, které ovlivňují výši ekonomického růstu, resp. hrubého domácího produktu a lidského kapitálu, a v druhé řadě faktory, které mohou mít vliv na výši samotných mezd. Největší prostor v této části vychází z poznatků Williama J. Baumola, Josepha A. Schumpetera, Jakoba Mincera, Kaisy Snellman a Waltera W. Powella.

Celá praktická část této práce je založena na komparaci osmadvaceti členských států Evropské unie z různých hledisek – jedná se o faktory, které jsou vybrány jako ty, které nejvíce ovlivňují výši mezd, konkrétně tedy podíl průmyslu a služeb v jednotlivých zemích, úroveň vzdělání, míra vědy a výzkumu, sociální politika uvnitř daných států, výše minimální mzdy a počet pracujících obyvatel zapojených do odborových organizací.

Veškerá data použitá v praktické části jsou přejata z veřejně dostupných databází Evropského statistického úřadu (Eurostat), Českého statistického úřadu (ČSÚ) a OECD Statistics. Data pro vědu a výzkum jsou poté použita z webových stránek SCImago journal & country rank. Většina posledních dostupných dat se vztahuje k roku 2014 a 2015, nicméně data z roku 2015 nebyla ve většině případů kompletní, a tak byl jako výchozí rok pro komparaci výše mezd a hrubého domácího produktu zvolen rok předcházející. Zbývající data vztahující se k jednotlivým faktorům ovlivňujícím zaostávání České republiky za Evropskou unií, jsou ve většině případů také vztažena k roku 2014, nicméně v některých případech byla poslední dostupná data až z let předcházejících. V případě minimální mzdy jsou použita data z roku 2015, jelikož v tomto roce byla zavedena minimální mzda v Německu, a tím se zavdává možnost do komparace zařadit více států.

Pro větší názornost a lepší nástin situace v jednotlivých zemích jsou v celé praktické části použity sloupcové grafy a tabulky, ze kterých je možné snadno vysledovat stav jednotlivých členských států Unie. V některých případech údaje pro jednotlivé země schází – buďto z důvodu absence dat, nebo např. z důvodu, že v zemích není zavedena minimální mzda. V případě dat použitých ze statistik OECD absentují hodnoty pro sedm sledovaných zemí, jelikož nemají v OECD členství. V praktické části jsou pro komparaci států využity i jednoduché vlastní výpočty.

V úplném závěru práce jsou shrnuty hodnoty konkrétně pro Českou republiku a diskutovány možné způsoby řešení či problémů, které by mohly v budoucnu nastat. V této části jsou také zmíněny názory a postoje předních českých ekonomů na danou situaci.

3 Vztah ekonomického růstu a lidského rozvoje

Hrubý domácí produkt nebo výše ročních čistých mezd či produktivita práce mohou být pro nezainteresovaného čtenáře nudné, nic neříkající pojmy, které je v běžném životě zbytečné znát, jelikož ho nijak zvláště neovlivňují. Opak je však pravdou. Všechny tyto pojmy mohou vypadat nezajímavě, či dokonce nudně, nicméně dohromady tvoří velmi zajímavý celek, který je ovlivňován velkou řadou vnějších faktorů, avšak nejvíce na sebe tyto veličiny působí navzájem a do běžných životů každého občana zasahují více, než by se na první pohled mohlo zdát. Dokonce i samotní lidé mohou tyto ekonomické veličiny velmi silně ovlivnit, aniž by to sami tušili.

Konkrétněji, na jedné straně tedy výše hrubého domácího produktu a s ním spojený ekonomický růst poskytuje stabilní zdroj pro neustálé zlepšování rozvoje člověka jakožto pracovní síly, a na druhé straně je kvalita a produktivita práce velmi důležitým faktorem podporujícím výši hrubého domácího produktu a tím potažmo celkový ekonomický růst. Tuto závislost můžeme definovat jako přímo úměrnou, tedy čím vyšší ekonomický růst, tím větší možnosti lidského rozvoje a naopak. (Ranis, Stewart, Ramirez, 2000). O důležitosti tohoto vztahu se však lidstvo začalo přesvědčovat poměrně pozdě - až v devatenáctém století, teoretické podklady začaly vznikat dokonce až v šedesátých letech století dvacátého. Důvodem pro začátek zkoumání těchto souvislostí se stala politická situace v té době - především období Studené války, kdy snahy jednotlivých zemí můžeme přirovnat k jakémusi závodu v technologiích, jelikož tyto soupeřící státy věnovaly velké úsilí k získání konkurenční výhody a podobně.

Ve starověkém Římě, Číně, raném či pozdním středověku se jen stěží můžeme bavit o potřebě zvyšovat úroveň daných států po ekonomické stránce, nebo dokonce o produktivitě práce tak, jak ji známe dnes, nicméně můžeme vnímat touhu tehdejších panovníků zvětšovat své vlastní bohatství a moc. Konkrétně v raném středověku byly považovány za nejcennější a nejdůležitější zdroje moci hrady a půda, kterou panovník vlastnil, a tak se při tehdejších uvažování války a boje jeví jako jediný způsob, jak tento zdroj moci získat (Douglas, 1964). Přestože v té době bylo válčení považováno spíše za zdroj vlastního potěšení z majetku, dnes se na něj můžeme dívat jako na zárodek ekonomické činnosti, jelikož směřovalo ke zvýšení ekonomického růstu. Při zkoumání vojenských formací nebo vojska obecně můžeme dokonce spatřit prvky organizace práce (Baumol, 1996).

3.1 Od ekonomického růstu k lidskému rozvoji

Jako první kauzální vztah zde bude rozebrán ten směřující od ekonomického růstu k lidskému rozvoji. Když pomineme vlastní snahu každého jedince se sám rozvíjet, lidský rozvoj v každé společnosti obecně je podporován z velké části aktivitou vlády a různými nevládními organizacemi – čím tedy vyššího HDP jednotlivé státy dosahují, tím více prostředků mohou rozdělit na podporu lidského rozvoje. Je však nutné podotknout, že každý stát má svou vlastní politiku přerozdělování důchodu mezi další organizace a domácnosti, tudíž nezáleží ani tolik na míře ekonomického růstu a celkové výši HDP, kterého země dosáhne, ale na efektivnosti, se kterou stát nebo různé společnosti rozdělí své zdroje, aby byly schopny maximálně podpořit lidský rozvoj svých obyvatel či zaměstnanců. Důležitým faktorem hrajícím v tomto vztahu roli je také poměr prvotního rozdělení HDP samotnou vládou, která jej rozděluje především na vlastní vládní výdaje, a na výdaje směřující k podpoře jednotlivých odvětví a společností zabírajících se lidským rozvojem. Samozřejmě i mezi těmito organizacemi v rámci jednotlivých zemí najdeme velké rozdíly v míře a efektivnosti jejich aktivit, které závisí na historii, kultuře, daňových zákonech a vládním systému každého státu. V úplném závěru je možné shrnout, že kauzální vztah mezi ekonomickým růstem a lidským rozvojem není automatický – síla tohoto vztahu závisí především na struktuře dané ekonomiky, přerozdělení příjmů a na politickém systému ve sledovaném státě (Ranis, Stewart, Ramirez, 2000).

Důležitost správné distribuce příjmů mezi obyvatele vládou potvrzuje i William J. Baumol (1996). I když je možné říci, že celková produkce jednotlivých států či jednotlivých odvětví v něm se mezi sebou liší, tato odlišnost není dána velikostí států nebo zdroji daného státu, i když i to má samozřejmě vliv na velikost produkce a potažmo HDP, nicméně největší dopad na velikost a rozdílnost výstupů jednotlivých zemí má schopnost alokace prostředků mezi jednotlivé odvětví a sektory, zároveň míra inovací v těchto odvětvích, a hospodářská politika státu - to, jak se mu daří limitovat činnosti, které vůbec nepřispívají k celkové produkci dané země, jako například vyhledávání renty, organizovaný zločin nebo tunelování, a jak se mu daří naopak podporovat ty sektory, které jsou velmi produktivní. Stát by se tedy podle Baumola neměl zaměřovat na to, aby ovlivnil nabídku jednotlivých výrobců, ale měl by se snažit alokovat zdroje mezi tyto výrobce natolik efektivně, aby je podporoval v produkci a využívání nových technologií, a tím potažmo ovlivnil celkovou nabídku ekonomiky.

3.2 Od lidského rozvoje k ekonomickému růstu

V předchozí části byl rozebrán vztah působící ze strany ekonomického růstu na lidský rozvoj. Jak však tato relace funguje v opačném případě? Z mnoha studií na toto téma je možné vysledovat všeobecný názor ekonomů, že čím více se lidé stávají zdravějšími a vzdělanějšími, tím více přispívají k ekonomickému růstu dané země (Ranis, Stewart, Ramirez, 2000). Teorie lidského kapitálu obecně vychází z úvahy, že jedinec i společnost získávají ekonomický užitek z investic do lidí (Mincer, 1958). Za primární součást lidského kapitálu je v literatuře považováno vzdělání, někteří autoři však k investicím do lidského kapitálu připisují i investice do zdraví a výživy – například nositel Nobelovy ceny Theodor Schultz (1981). Tento autor poté specifikoval 5 nejdůležitějších investic, které ovlivňují celkový lidský kapitál jedince - investice do zdraví, pracovní zkušenosti, formální vzdělávání, další vzdělávání a migrace jedince.

Domněnku, že lidský kapitál stojí za veškerým rozvojem společnosti, uvádí dokonce samotný Adam Smith již v samém úvodu své knihy Bohatství národů:

„Práce daného národa je základním zdrojem pro všechny životní potřeby a výhody, které jsou jeho členy rovněž spotřebovány... Počet produktivních pracovníků je vždy v proporcí s množstvím fyzického kapitálu využívaného v jejich práci.“ (Smith, 1958, s. 1).

V následujících podkapitolách budou rozebrány především teoretické podklady zabývající se faktory působícími na výši hrubého domácího produktu, resp. ekonomického růstu obecně.

3.3 Vzdělání

Prvním faktorem, který bezpochyby ovlivňuje výši produkce v každé zemi, je vzdělání. Vyšší úroveň lidského rozvoje ovlivňuje ekonomiku skrze posilování lidských možností a zároveň zvýšení kreativity a produktivity jejích obyvatel. Při pohledu na danou skutečnost z mikroekonomického hlediska mnoho průzkumů prokázalo, že zvýšené zisky firem jsou spojeny s vyšším nebo delším vzděláním zaměstnanců v dané organizaci. Vzdělání také velmi silně přispívá k technologickým a technickým změnám v některých odvětvích, zároveň i kvalita investičních či politických rozhodnutí bude velmi ovlivněna vědomostmi těch, kteří se těmito rozhodnutími zabývají. Úroveň vzdělání je tedy bezpochyby nejdůležitější součástí lidského rozvoje ve vztahu k ekonomice. Podle Beckera (Becker, 1993) vzdělání také zlepšuje kvalitu života a mimo jiné má také podstatný vliv na populační růst.

Vzdělání je velmi důležitý faktor, jenž ovlivňuje jak úroveň ekonomického růstu, tak úroveň samotného lidského rozvoje, také pro ekonomy Waltera W. Powella a Kaisu Snellman (Powell, Snellman, 2004), kteří přichází s novým pojmem „Znalostní produkce“. Jedná se o produkci a služby založené na nových myšlenkách, které přispívají ke zrychlení tempa technického a vědeckého pokroku uvnitř jednotlivých firem i zemí obecně. Jako klíčový prvek takto fungující ekonomiky jsou považovány intelektuální schopnosti jedince a společnosti, které jsou poté pro ekonomiku mnohem důležitější než přírodní zdroje či fyzikální vstupy. Celkově se však pro tento druh intelektuálních činností přispívajících k produkci podniku i celé společnosti ve většině knih využívá pojem „nehmotný kapitál“.

Důležitost vzdělání je opět možné vidět již v historii, konkrétně ve středověké Číně. Ze strany státu byli nejvíce podporováni ti, kteří splnili státní zkoušky velmi náročné pro běžného občana, a tak si je většinou mohly dovolit pouze ty mandarínské rodiny, kde se tato ocenění udělovala po generace a měly tak dostatek prostředků, aby zajistily přípravu na tyto zkoušky pro své děti (Marsh, 1961). Jedinci, kteří splnili tyto zkoušky, byli odměněni bohatstvím, mocí a všeobecnou prestiží. Toto je však extrémní situace, kdy veškerá prestiž a bohatství připadá vzdělaným jedincům, a tak v tomto období v Číně nebyl žádný prostor pro vytváření bohatství země skrze ekonomický model a průmyslová výroba nebyla téměř vůbec podporována.

Během sedmdesátých let minulého století se ekonomika začala transformovat z industriálního průmyslu založeného na výrobní bázi na ekonomiku služeb. Toto snížení výrobního průmyslu však nespočívá pouze v tom, že se zákazníci začali více zajímat o služby, ale šlo i o to, že se do výroby zapojovalo čím dál více intelektu a výrobci zjistili, že strojová produkce není to jediné, co jim zajistí odbyt. Výrobci začali své výrobky čím dál více inovovat, snažili se vymyslet nějakou novinku, přidávat ke svým výrobkům něco, co konkurenti nemají. Tento přechod můžeme silně vnímat při porovnání aut vyráběných v sedmdesátých letech, kdy šlo pouze o jakési plechové stroje, které zákazníka přepraví z bodu A do bodu B, zatímco v současnosti je auto čím dál méně produktem výrobního procesu, ale o to více je chytrým strojem, který obsahuje mnoho nových nejen počítačových technologií, které zajišťují bezpečnost zákazníka a snadnost manipulace s autem. Zároveň také současné počítačové hry jsou svou funkčností, grafikou a rychlostí dokonce schopnější než býval ten nejvýkonnější počítač před deseti lety. Toto je jen zlomek příkladů, kde je možné vidět, jak lidský rozvoj a lidský kapitál ovlivnil produkci a ekonomiku jako celek a „nehmotný kapitál“ se tak stal nedílnou součástí všech výrobních i nevýrobních procesů (Powell, Snellman, 2004).

Tuto myšlenku podporují a dále rozvíjí i Gustav Ranis, Frances Stewart a Alejandro Ramirez (2000), kteří tvrdí, že vyšší vzdělání jednotlivců zvyšuje nejen

jejich vlastní produktivitu, ale také produktivitu ostatních, se kterými se vzdělanější jedinci dostanou do kontaktu. Z daného vyplývá, že s růstem vědomostí jednotlivých obyvatel tedy roste i průměrná úroveň vzdělání ve společnosti, která potažmo přímo ovlivňuje i celkovou produkci daného státu.

O tomto faktu byl přesvědčen i Adam Smith, který uvádí:

„Získání dovednosti přináší vždy skutečné výdaje na udržování toho, kdo si je má osvojit, po dobu školní výchovy, učednictví nebo studia; tyto výdaje jsou tedy kapitálem, který jako by byl vázán k jeho osobě a v ní se ztělesňoval. Takové schopnosti jsou částí nejen jeho vlastního bohatství, ale i částí bohatství společnosti, k níž náleží.“ (Smith, 1958, s. 21)

Pravdivost této teze lze spatřovat již v pradávné historii vývoje člověka - ostatně v tomto období je možné mluvit o počátcích rozvoje lidského kapitálu jako takového. Přibližně dva miliony let zpět začínají u lidoopů převažovat lidské rysy nad opičími a můžeme zde tedy mluvit o „prvních lidech“. Tito lidé začínají využívat první primitivní nástroje a začínají se shlukovat do tlup, a tím dávají vzniknout prvním primitivním společnostem. Tyto společnosti, resp. první rodiny, se staly velmi důležitým činitelem působícím na rozvoj člověka. Je totiž dokázáno, že nejen lidé, ale i zvířata žijící pohromadě, jsou na vyšším vývojovém stupni a dosahují lepších výsledků, než jedinci žijící samostatně. Tento fakt je ovlivněn především přenosem zkušeností v rámci skupiny (Hora, 1993). Čím tedy vzdělanější jedinci uvnitř dané skupiny či společnosti jsou, tím vzdělanější se skupina či společnost stává jako celek a tím více může ovlivnit situaci v dané korporaci nebo státě. V minulosti se však přenos informací a zkušeností uskutečňoval velmi pomalu, nejdříve skrze genetickou informaci nebo díky přenosu zkušeností z generace na generaci, v dnešní době je tento transfer uskutečňován nesrovnatelně rychleji.

3.4 Patenty

Z předchozí podkapitoly je zřejmé, že vzdělání a vědomosti dané společnosti velmi silně působí na celkovou produkci a ekonomický růst. Pravým oříškem však pro ekonomy bylo odhadnout, resp. skutečně kvantifikovat, do jaké míry se společnost stala závislou na vědomostech, tedy do jaké míry se vědomosti podílí na ekonomickém výstupu daných zemí. Jedním z nejvyužívanějších způsobů (ale ne jediným), jak měřit vývoj znalostí ovlivňujících produkci, se nakonec stalo měření vyplývající z množství zaregistrovaných a odkoupených patentů, jelikož se patenty staly široce užívaným ukazatelem intelektuálního kapitálu a ekonomicky cenných znalostí, a zároveň nabízí možnost nahlédnout a pochopit, jak aktivity založené na znalostech ovlivňují ekonomický růst (Powell, Snellman, 2004). Je však nutné podotknout, že

počet patentů už je spíše výstupem intelektuální činnosti a je zapotřebí brát v úvahu i vstupní proměnné, jako je právě vzdělání a podobně.

Díky patentům (ale samozřejmě i díky dalším vstupujícím proměnným) je možné porovnávat nejen podíl lidského kapitálu na výsledné produkci jednotlivých zemí, ale dá se také vysledovat, jak lidský kapitál ovlivňuje jednotlivá odvětví ekonomiky v čase. Z delšího časového hlediska je poté zajímavé sledovat nejen, že produkce díky využívání nových technologií v některých oblastech průmyslu klesla a v jiných vzrostla, ale že také vznikaly průmyslové oblasti zcela nové. Typickým příkladem může být Finsko, kde v šedesátých letech minulého století byla převážná většina ekonomiky této země založena na lesnickém (dřevařském) průmyslu a produkci papíru a nábytku. Během čtyřiceti let, na počátku nového tisíciletí, však papírovou produkci zcela nahradil telekomunikační průmysl v čele s gigantem Nokia. I když je lesnický průmysl pro tuto zemi stále důležitý a patenty v této oblasti se za sledované období zdvojnásobily, telekomunikační průmysl za stejné období vyrostl z ničeho a patenty v tomto oboru až pětkrát převyšovaly ty z oblasti lesnické. Řada zemí tak se zvyšující se mírou uplatňování lidského intelektu ve výrobě do značné míry ustupuje od svého tradičního průmyslu a věnuje se odvětví buď zcela novému, nebo do té doby příliš nevyužívanému (Zoppè, 2002).

Na druhou stranu, i když je možné spatřovat značné změny v jednotlivých odvětvích díky zapojení nehmotného kapitálu do výroby, řada kritiků zpochybňuje způsob měření vědomostní produkce pomocí vydaných patentů. Tvrdí, že míra patentování narůstá v důsledku změn v oblasti právního a regulačního prostředí, které zvyšují strach organizací o odcizení vynálezů a řada organizací si tak své vynálezy patentuje právě za účelem jejich ochrany. Není možné vyvrátit, že řada vynálezců a organizací si své vynálezy skutečně raději patentuje, než aby čelili jejich odcizení nebo přivlastnění někým dalším, a jedná se tedy převážně o ochranný charakter patentu, nicméně průzkum Kortuma a Lernerů (Kortum, Lerner, 1997) odhalil, že právní změny v daném prostředí nemají žádný podstatný vliv na nárůst patentů. Místo toho, nárůst v patentování je prý založen na zlepšení řízení inovačních procesů a ochranný charakter je až sekundární důvod, proč si jednotlivci i organizace nechávají své vynálezy patentovat.

Důležitost patentů jakožto ochranu před konkurencí potvrzuje dokonce i Joseph A. Schumpeter (1947), nicméně i on popírá to, že by se jednalo o hlavní motiv podnikatelů, proč si nechávají své vynálezy patentovat. Tím skutečným hlavním důvodem podle něj je zajištění si stálého příjmu z daného vynálezu. Významnost objevu je totiž určujícím faktorem ovlivňujícím velikost zisku dané firmy a potažmo i mezd jejich zaměstnanců.

S nárůstem vědomostního kapitálu a vědecké a inženýrské pracovní síly můžeme sledovat také rozvoj tzv. profesních komunit, které jsou složeny z jednotlivců,

kteří spolupracují na vytváření nových technologií. Tito jednotlivci mohou, ale také nemusí být zaměstnanci stejné firmy nebo často ani nemusí být příslušníky stejných států. Významnost těchto komunit je odrážena v množství firem či dokonce států, které čerpají jejich myšlenky. V tomto případě tak je možné mluvit o dalším způsobu, jak se dá měřit míru závislosti produkce na vědomostech – tomuto způsobu však bude věnována pozornost až v následující části této práce. Nejčastějšími profesními komunitami jsou zejména ty orientující se v oblasti IT, nanotechnologií a biotechnologie, kde se vědomosti rozvíjí závratnou rychlostí a dá se říct, že se mění ze dne na den (Powell, Snellman, 2004).

3.5 Inovace

Aby však bylo možné ve výsledku něco patentovat, je zapotřebí mít nejprve samotný vynález, kterému předchází časově náročné intelektuální úsilí. Aby byl člověk schopen či motivován vymyslet něco nového, nejčastěji tomuto procesu musí předcházet určitá změna v podmínkách v dané ekonomice, nebo přírodních podmínkách obecně. Schumpeter (1947) definuje dva typy reakcí na tyto změny – adaptivní a kreativní. Pokud ekonomika reaguje na změnu pouze přizpůsobením stávajících činností a prostředků, jedná se o adaptivní reakci. Pokud však zareaguje použitím nových prostředků nebo úplně novým, dosud neznámým způsobem, jedná se o kreativní odpověď na danou změnu. Zároveň je poté možné definovat pojem „Inovace“ jako dělání nových věcí, nebo dělat věci novým způsobem. Důležité je také rozlišovat mezi vynálezcem a podnikatelem - vynálezce je ten, kdo produkuje nové nápady, zatímco podnikatel je nechává vzniknout ve výrobě nebo jiném procesu. Vynálezce se samozřejmě může stát podnikatelem a naopak.

Při bližším pohledu zpět do historie je prokázáno, že inovace a nové vynálezy byly poměrně časté, nicméně ne vždy získaly potřebnou podporu pro jejich realizaci. Ve starověkém Římě například mnoho vynálezců věnovalo svůj vynález vládci k jeho vlastnímu použití, a tak se nemohl dostat do povědomí ostatních lidí. Ve středověku se dá za jeden z nejvýznamnějších vynálezů považovat vodní mlýn, avšak prioritami všech panovníků byla válka o území, a tak se jejich rozmach výrazně prodloužil - i když i v případě válčení lze definovat prvky inovací, například ve vylepšování zbraní nebo ochrany hradů. O opravdovém historickém rozkvětu technologií a jejich následné realizaci můžeme tedy hovořit pouze ve třech případech – ve starověké Číně v souvislosti se vznikem papíru, střelného prachu a kompasu; v pozdním středověku s vynálezem knihtisku a vodních mlýnů; a poté až při skutečné Velké

průmyslové revoluci na přelomu osmnáctého a devatenáctého století (Baumol, 1996).¹

Podle Schumpetera (Schumpeter, 1934) je možné rozlišovat různé formy inovací a nejde jen o pouhé zlepšování technologií a procesů. Inovace podle něj mohou mít následující podobu: úplně nový produkt, který zákazníci ještě neznají; nová metoda produkce, která ještě nebyla vyzkoušena; otevření zcela nového trhu; nový zdroj nabídky nebo materiálů či polotovarů; a konečně nová organizace v určitých odvětvích, jako například vytvoření či zánik monopolu.

Z tohoto schumpeterovského modelu vychází i Baumol (1996) při své analýze produktivního a neproduktivního chování podnikatelů. Tvrdí ale, že je nutné inovační model rozšířit o aktivity ne zcela produktivní, jako je například vyhledávání renty, jelikož i přesto, že je podnikatel definován jako osoba, která je kreativní v nacházení cest jak získat bohatství, moc a prestiž, není možné očekávat, že všichni tito podnikatelé se budou zabírat tím, zda jejich způsob nabytí vlastních cílů povede k blahobytu celé společnosti a zvyšování produkce státu či nikoliv. Baumol tak rozlišuje mezi podnikáním, které je produktivní, neproduktivní a destruktivní. Silně se opírá o myšlenku, že do jaké míry je podnikatelské prostředí produktivní či nikoliv, velmi závisí na roli každého státu a na tom, jaká pravidla hry vláda v této zemi stanoví. Zároveň také samozřejmě platí, že tato pravidla a meze se liší v čase i místě, kde jsou používána. V této souvislosti je často možné spatřovat, že řada podnikatelů raději mění působnost svého podnikání podle toho, jak jim vyhovují stanovená pravidla v jednotlivých zemích. V neposlední řadě je podle Baumola alokace podnikatelské činnosti mezi produktivní a neproduktivní klíčová pro inovativnost ekonomiky a pro stupeň rozšíření technologických objevů.

Vztah inovací a produktivity práce je také jedním z důležitých vztahů, který zkoumali Powell a Snellman (2004), a který by neměl zůstat opomenut. Závislost těchto dvou veličin byla zpočátku velmi výrazně ovlivněna vývojem počítačových a komunikačních technologií v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století. V této době lze zaznamenat silný nárůst investic do počítačových technologií, nicméně z dostupných dat vyplývá, že produktivita práce v tomto období začala stagnovat. Pro tuto nepřímou závislost se začal používat pojem „Paradox produktivity“. Tento paradox byl vyvrácen až v devadesátých letech minulého století, kdy společnosti investující do nových technologií v předešlých letech začaly poprvé zaznamenávat nárůst i v produktivitě práce, a celkově se tak nejvíce podílely na ekonomickém růstu v jednotlivých státech. Posléze se také zjistilo, že zvýšení produktivity práce po investování prostředků do nových technologií nenastane hned, ale v průběhu 4-7 let po investici (Black, Lynch, 2001). Tito dva ekonomové také pou-

---

¹ Zajímavostí je, že jako první technologický objev vůbec je považován oheň – přesněji okamžik, kdy si ho člověk neandrtálský dokázal sám podmanit a dostat pod kontrolu (Hora, 1993)

kázali na to, že pozitivní závislost mezi produktivitou a inovacemi je daleko lépe pozorovatelná na mikroekonomické úrovni a u menších podniků. Záhy se také projevilo, že použití zcela nových technologií bez vhodných změn ve stávajícím fungování společnosti může vést ke značným poklesům v produktivitě práce, a tak by veškeré pořízení investic mělo být následováno také příslušnou změnou pracovního prostředí.

Měřit produktivitu práce je však mnohem obtížnější, než měřit vědomosti (viz předchozí podkapitola), jelikož je produktivita práce v určitém směru velmi těžko kvantifikovatelnou veličinou. Dalším, velmi důležitým paradoxem, který se vztahuje k této problematice je tzv. Baumolův efekt (také známý jako Baumolova nákladová nákaza). Obecným předpokladem ve společnosti je, že tam, kde je možné zaznamenat vyšší produktivitu práce, lze očekávat i vyšší mzdy a naopak. Pravdou však zůstává, že mzdy rostou i v těch odvětvích, kde je produktivita práce nižší nebo stagnuje, popř. se nedá lehce měřit. Baumol tímto prokázal, že výše mezd roste proporčně ve všech odvětvích v daném státě a v daném časovém období stejně. Důvodem tohoto souměrného růstu je hrozba přirozeného přesunu pracovní síly do těch odvětví, která zaznamenávají růst mezd v případě, že by se v jiném odvětví mzdy nezvýšily (Baumol, Bowen, 1966). Tito dva autoři danou situaci přirovnali k potřebě toho samého množství hudebníků k zahrání Beethovenovy skladby v současnosti, jako byl ten samý počet hudebníků potřeba v devatenáctém století. Produktivita práce se v tomto případě za celá dvě století nezměnila, avšak mzdy zúčastněných hudebníků ano. Dalšími konkrétními příklady oblastí, kde se produktivita práce v čase příliš nemění, jsou vzdělávání a zdravotnictví – učitel potřebuje k opravení písemky dnes stejně času, jako jiný učitel před padesáti a více lety, stejně jako se nezměnila časová náročnost pro obvázání zraněné ruky zdravotní sestrou. V převážné většině se tedy s tímto problémem můžeme setkat v odvětvích, která nejsou vázána na vývoj technologií a strojů, ale silně závisí na člověku jako jedinci a na jeho schopnostech.

3.6 Zahraniční investice

Další závislostí, která by zde určitě měla být zmíněna, je korelace mezi úrovní lidského kapitálu (potažmo s ekonomickým růstem) a mírou investičních nabídek ze zahraničí – zjednodušeně tedy čím vyšší úroveň lidského kapitálu se v dané zemi nachází, tím více investičních nabídek budou tuzemské firmy přijímat, což bude mít samozřejmě i další dopad na rozvoj dané společnosti a ekonomika tak opět poroste. Celkově vzato, aby ekonomika díky lidskému rozvoji vzrůstala, je v první řadě zapotřebí rovnoměrně distribuovat příjmy mezi své občany, čímž se zvýší jejich důchod a v souvislosti s tím i úroveň jejich vzdělání a zdraví, a tím pak nalákat co nejvíce za-

hraničních investorů s nabídkou kvalitní pracovní síly. Touto problematikou se zabývali Ranis, Stewart a Ramirez (2000).

Ochotu zahraničních investorů uvolnit své prostředky do dané ekonomiky v souvislosti s lidským kapitálem je však možné chápat ve více směrech. Podle průzkumu Huberta P. Janicki a P. V. Wunnavy (Janicki, Wunnava, 2004) lze sice potvrdit přímou závislost mezi kvalitou lidské práce a investiční atraktivností dané země, avšak není možné potvrdit pozitivní korelaci mezi náklady na tuto práci a investiční zajímavostí daného státu pro investory. Tato myšlenka je zcela logická. Pokud jsou mzdy, tedy náklady na lidskou práci v některém státě nižší, než v domácí ekonomice investora, tento investor bude motivován své prostředky i výrobu přemístit do státu s levnější pracovní silou, jelikož mu tak klesnou celkové náklady a vznikne mu vyšší zisk. Na druhou stranu, pokud však kvalita této práce bude v zemi, kam investoval své prostředky nižší, než byla předtím, vzrostou mu dodatečné náklady např. na reklamace a odstranění škod, investor nebude chtít v dané ekonomice setrvat, nebo bude nucen motivovat zaměstnance ke kvalitnější práci zvýšením mezd na původní úroveň, a v souvislosti s tím tak bude mít opět tendence hledat trh s novou, levnější pracovní silou. Je proto velmi důležité najít kompromis mezi výší mezd a kvalitou lidské práce, pokud ekonomika touží zvýšit svou atraktivitu a přilákat investory ze zahraničí.

Tuto hypotézu potvrzují i Bevan a Estrin (2000), kteří ve svých výzkumech také prokázali negativní závislost mezi výší mezd (nákladů na práci) a atraktivitou dané země pro investory. Současně poukazují na to, že kvalita lidského kapitálu v tomto vztahu hraje nemalou roli a může výši investic velmi výrazně ovlivnit. Dalším v pořadí nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím úroveň zahraničních investic a ochotu investovat je podle těchto autorů míra rizika, které by museli investoři podstoupit při uvolňování svých prostředků do uvažované země. Jednoduše řečeno - země, které byly úspěšné ve vytvoření silného ekonomického a politického prostředí, které je charakterizováno stabilitou finančního trhu, kde se investoři nemusí bát finanční krize nebo úpadku ekonomiky, mají větší pravděpodobnost získat od těchto investorů peněžní prostředky.

Mezi další, ne však méně významné determinanty výše zahraničních investic patří otevřenost hostitelské ekonomiky. Čím více je země otevřena zahraničnímu obchodu, tím větší má potenciál pro dané investory. Důležitá je také velikost země a jejího hrubého domácího produktu, jelikož investoři sledují jednoduchou rovnici: čím větší stát, tím větší je jeho trh a tím více je v něm příležitostí k investování. Podle Deichmanna (Deichmann, 2001) je obchod nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím investice, jelikož se tyto dvě veličiny vzájemně doplňují. I zde je tedy možné očekávat pozitivní závislost, nicméně je nutné podotknout, že při investování pro-

středků do vybrané země výnosy investorům sice porostou, ale tento růst bude mít postupem času stále snižující tendenci (Janicki, Wunnava, 2004).

Závěrem tedy lze říci, že pokud se některá země chce těšit přílivu zahraničních investic, musí přizpůsobit svou politickou a ekonomickou situaci tak, aby co nejvíce vyhovovala investorům. Politická a makroekonomická stabilita dané země, stejně jako transparentní právní předpisy týkající se zahraničního vlastnictví a repatriace zisků zde hraje velmi důležitou roli (Resmini, 2000). Deichmann (2001) navíc uvádí jako důležité brát v ohled také zeměpisnou blízkost domovské a hostitelské země, kulturní vazby, ekonomický kontrast a informační kanály či mezery. Důležitost zahraničních investic tedy nelze zpochybňovat, jelikož jako takové jsou ve svém důsledku prostředky urychlujícími ekonomický růst a rozvoj v zemích, kam investice směřují.

4 Determinanty výše mezd

Stejně jako byly v předchozí části zmíněny nejdůležitější teoretické podklady faktorů ovlivňujících hrubý domácí produkt (resp. ekonomický růst), v této části budou nastíněny determinanty působící na výši mezd v ekonomice. Prvním takovým faktorem bude samotný lidský kapitál. V předešlém textu byl považován za jednu z nejdůležitějších determinant stimuluje ekonomický růst daného státu či společnosti, z pohledu výše mezd je ale právě lidský kapitál jednou z hlavních příčin nerovnoměrného rozdělení důchodu mezi obyvateli. S touto myšlenkou přichází především Jakob Mincer (1958), který označuje vědomosti a dovednosti člověka jako jednu z nejpodstatnějších příčin nerovnosti mezd. Mincer ve svém výzkumu odhalil, že počet let pracovních zkušeností obětovaných ve prospěch vzdělání je kompenzován vyššími příjmy jedince, a že ani identické schopnosti a dovednosti více lidí nezařadí rovnost v jejich příjmech. Svůj průzkum Mincer realizoval na příjmech mezi jednotlivými obory i uvnitř nich. Odlišnost v příjmech mezi jednotlivými obory vysvětluje jako rozdíly ve vzdělání díky různé náročnosti výuky vyžadované k práci v těchto oborech. Nerovnoměrnost v platech uvnitř konkrétního odvětví poté klasifikuje jako rozdíl ve zkušenostech jednotlivých pracovníků. Na konci své studie definoval dva závěry ohledně příčin nerovnoměrnosti mezd – s růstem zkušeností a dovedností rostou příjmy jedince; a stárnutí postupně snižuje produktivitu a tím potažmo i jeho plat.

Mírně v rozporu s touto teorií je Charles Scott Benson (1978), který sice potvrzuje Mincerovu hypotézu o pozitivním vlivu formálního vzdělání na mzdu, nicméně zpochybňuje významný vliv na samotnou produktivitu pracovníka. Na tu má podle něj největší vliv jeho praxe. Podle Bensona vzdělání a potažmo schopnosti člověka jsou pouze komplementární faktory určující jeho pracovní odměnu a nerovnoměrnost mezd v souvislosti se vzděláním je způsobena hlavně tím, že zaměstnavatelé jednoduše ctí vyšší dosažené vzdělání svých zaměstnanců.

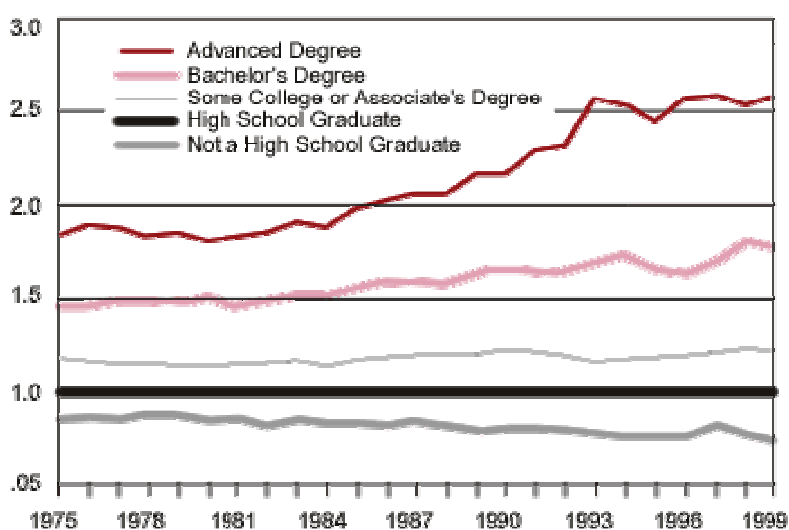
Jako jedním z dalších viníků rostoucích nerovnoměrností mezd jsou také technologické změny. Technologické změny a inovace tak tedy, stejně jako vzdělání, působí jak na výši produkce, tak na výši mezd. Každá technologie vyžaduje určitou dávku schopností k jejich obsluze nebo práci, a tak je firma nucena poptávat pracovníky s určitou mírou znalostí, aby co nejvíce zvyšovala svou produktivitu (Powell, Snellman, 2004). Prokázalo se, že pokud si nové technologie pořídí velké mezinárodní firmy, povětšinou jsou nuceny propustit okolo 20 % svých stávajících zaměstnanců kvůli nadbytečnosti. V tomto kontextu to tedy vypadá, že řada pracovníků by měla mít obavy o své budoucí zaměstnání, pokud se firma rozhodne investovat do nových technologií. Pravdou ale je, že nové technologie také vyžadují nová pracovní místa, která se vytváří stejně rychle, jako zanikají ta nahrazená stroji. V tu samou

chvíli, kdy velké korporace řadu zaměstnanců propustí, menší lokální podniky vytváří místa nová, a tím nedochází ke zvýšení celkové nezaměstnanosti. V závěru tedy ekonomika může udržet míru nezaměstnanosti na stabilní úrovni. V tomto případě ale znovu vyplouvá na povrch problém nerovnoměrné distribuce mezd mezi jednotlivými pracovníky, jelikož změna pracovní pozice v rámci jednoho nebo více odvětví bude mít na výši příjmu podstatný vliv. V této souvislosti je tak nutné znovu připomenout již dříve zmíněný Baumolův efekt, který říká, že mzdy rostou ve všech odvětvích proporcčně stejně (Baumol, Bowen, 1966).

Joseph A. Schumpeter (1934) zkoumal závislost výše mezd na velikosti produkce a profitu daného podniku, jako dalšího z možných determinantů výše mezd. Pokud inovátor nebo podnikatel vyrobí nový produkt či inovuje stávající a podaří se mu to s nižšími náklady, než konkurenci, automaticky mu vzniká profit současný i budoucí, jelikož má jistotu dalšího odbytu v případě, že nezvýší své ceny na úroveň konkurentů. Kolik peněz ale z tohoto profitu rozdělí mezi své zaměstnance, závisí pouze na rozhodnutí podnikatele a nedá se tedy zcela jednoznačně prokázat, že mezi výší obrátu firmy a výší mezd zaměstnanců existuje přímá úměra.

Jak již bylo zmíněno dříve, velká řada zaměstnavatelů velmi často dbá na danou úroveň a praxi nového pracovníka. Z průzkumů vyplývá, že i když mzdy vzdělanějších pracovníků byly vždy o něco vyšší, můžeme sledovat, že až do devadesátých let se tyto příjmy v rámci mezi sebou držely na stále stejných úrovních. Od roku 1991 ale nastal obrovský nárůst mezd pracovníků s bakalářským a dalším vyšším vzděláním, zatímco mzdy pracovníků se středoškolským vzděláním nebo s výučním listem zůstal na stejné úrovni (Powell, Snellman, 2004). Danou skutečnost zachycuje obrázek č. 1.

Obrázek 1: Trend vývoje mezd v závislosti na dosaženém vzdělání, 1975-1999

Zdroj: U.S. Census Bureau, Current Population Surveys, March 1976-2000

Vysvětlení tohoto faktu lze najít již v předchozím textu – poptávka po pracovnících s vyšším vzděláním byla o dost výraznější, než poptávka po těch s nižším vzděláním, a tedy jim firmy byly ochotny nabídnout vyšší mzdu než pracovníkům, kteří potřebné znalosti neměli. Faktorem ovlivňujícím tuto skutečnost je také ten, že když měl člověk v devadesátých letech vysokoškolský titul, ve většině případů to znamenalo, že je opravdu vzdělaný a bude mít určitou míru praxe, a zaručeně bude přínosem pro danou organizaci. V současné době se ale síly vzdělanějšího a méně vzdělaného obyvatelstva celkem vyrovnávají, jelikož se rapidně zvýšil počet lidí studujících na vysokých školách. Titul dnes tedy neznamená zaručené vědomosti, a tak firmy nabízejí vyšší mzdy lidem s praxí, i kdyby s nižším vzděláním. Faktorem, který by neměl být opomenut, však je, že řada pracovních pozic, zejména tedy těch vrcholových, stále vyžaduje nutnost mít titul z vysoké školy. Pravdivost této skutečnosti potvrzuje i Michael Spence (1973) ve své Signální teorii, kdy zaměstnavatel při obsazování nové pozice nemůže předem znát schopnosti potenciálního zaměstnance, a tak se vzdělání považuje za určitý signál, který dokáže indikovat uchazečovy zkušenosti, a tím tak dostávají vzdělanější jedinci přednost před těmi méně kvalifikovanými.

Dalším faktorem, který může negativně ovlivnit výši mzdy jedince a odlišit ji tak od příjmů ostatních ve společnosti, je podle Edina a Gustavssona (Edin, Gustavsson, 2008) také depreciace dovedností člověka. Tito dva ekonomové při svém výzkumu zjistili, že pokud jedinec přeruší pracovní činnost na jeden rok, toto přerušování má nejen dopad na jeho dovednosti, ale i na následnou mzdu. V tomto duchu provedli průzkum i Mincer a Ofek (1982), kteří následně odhadli, že roční přerušování pracovní činnosti povede u takového jedince k 1,5% snížení jeho dlouhodobé průměrné mzdy.

Poslední obecnější faktory, které ovlivňují výši mezd, lze definovat jako situace na trhu práce, úroveň odměňování v daném státě nebo regionu či odvětví, právní normy týkající se odměňování, objem prostředků, které může firma do odměňování vynaložit, síla odborů a mnohé další (Koubek, 2007).

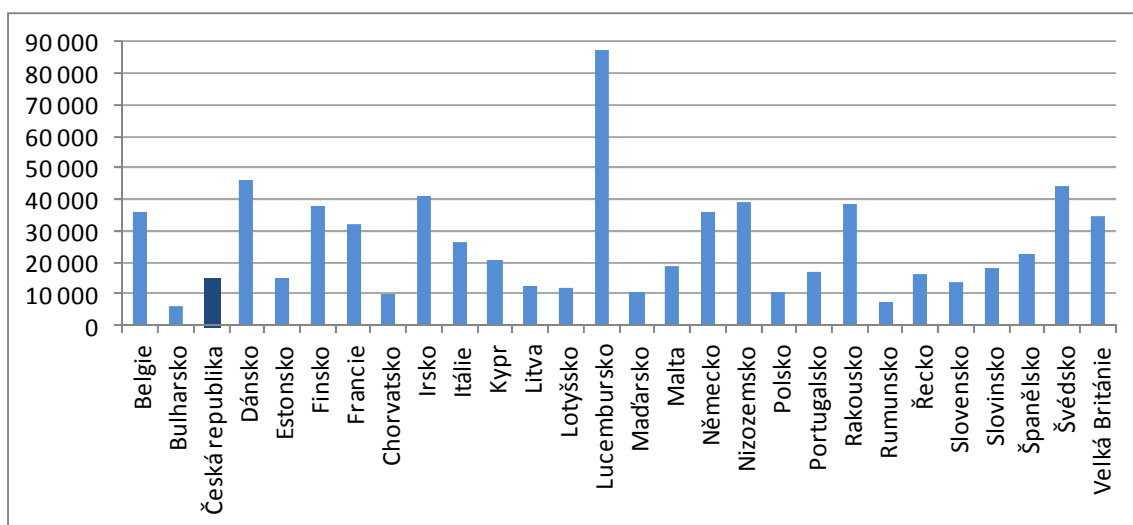
5 Identifikace hlavního problému

V předchozích dvou kapitolách bylo definováno několik faktorů, které ovlivňují ekonomický růst a kvalitu lidské práce v jednotlivých zemích. Ve většině případů se jednalo o tytéž faktory, které mohou působit na obě veličiny současně, nebo být pro jednu z nich podporující a pro druhou nežádoucí. V této kapitole budou veškeré předtím získané teoretické poznatky převedeny do praxe a vyjádřeny v číslech. Je tak možné se konečně ptát - Jak je na tom Česká republika v porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie, co se týče výše hrubého domácího produktu a mezd? Aby bylo možné odpovědět na tuto otázku, je zapotřebí si státy mezi sebou porovnat. Výkonnost jednotlivých států, a potažmo jejich ekonomický růst, se porovnává díky hrubému domácímu produktu, zatímco lidský faktor je nejlepší porovnávat pomocí mezd – tyto dva faktory tak tvoří základní stavební kameny pro tezi této bakalářské práce.

5.1 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt je bez pochyby nejvyužívanější ukazatel, který zachycuje produkci všech států. Aby byla vypovídající schopnost tohoto ukazatele co nejvyšší, je dobré ho vydělit počtem obyvatel jednotlivých států, jelikož samotné HDP nezachycuje rozdíly ve velikosti jednotlivých zemí. V následujícím grafu se tedy nachází přehled jednotlivých států Evropské unie co do výše HDP na obyvatele, získaný z posledních dostupných dat roku 2014. Průměr evropské osmadvacítky v onom roce činil 27 500 EUR na obyvatele.

Obrázek 2: HDP na obyvatele v členských státech EU, 2014

Zdroj dat: Eurostat

Z grafu je jasně patrné, že nejvyššího HDP na obyvatele v předloňském roce suverénně dosahovalo Lucembursko – konkrétně 87 600 EUR, zatímco nejnižšího Bulharsko, kde na jednoho obyvatele připadalo 5 900 EUR. V tomto případě je však hodnota HDP v Lucembursku zavádějící, jelikož v tomto malém státě pracuje nebo má trvalé bydliště mnohem více lidí, než kolik tam skutečně fyzicky bydlí, a zároveň se také specializuje na užší sektory – především finanční a právní. Většinu naměřených dat pro Lucembursko je tak nutné brát s rezervou. Hrubý domácí produkt České republiky přepočtený na její obyvatele dosahoval v roce 2014 konkrétně 14 700 EUR, což je osmý nejnižší výsledek v celém Společenství a v porovnání s Lucemburskem je výše HDP na obyvatele téměř šestkrát menší. V porovnání s unijním průměrem je výše tohoto ukazatele pro Českou republiku poloviční. Nadprůměrného HDP přepočteného na obyvatele jednotlivých zemí dosahovaly kromě prvního Lucemburska pouze Dánsko (konkrétně 46 200 EUR na obyvatele), Švédsko (45 300 EUR na obyvatele), Irsko (41 000 EUR na obyvatele), Velká Británie (39 500 EUR na obyvatele), Nizozemsko (39 300 EUR na obyvatele), Rakousko (38 500 EUR na obyvatele), Finsko (37 600 EUR na obyvatele), Německo (36 000 EUR na obyvatele), Belgie (35 900 EUR na obyvatele), a konečně Francie (32 200 EUR na obyvatele). Téměř na hranici unijního průměru se nachází Itálie, jejíž hrubý domácí produkt vztažený na obyvatele činil 26 500 EUR.

Pokud se však podíváme na celkovou výši HDP v běžných cenách, zjistíme, že Česká republika v roce 2014 byla státem s šestnáctým nejvyšším hrubým domácím produktem v celé Evropské unii. Její HDP činilo 154 730,5 milionů EUR. Oproti tomu Lucembursko dosahovalo v běžných cenách pouze hodnoty HDP 48 897,4 milionů EUR a umístilo se tak až na dvacáté příčce. Lucemburské velkovévodství je velmi malý stát s počtem obyvatel lehce přesahujícím půl milionu, tudíž není překvapující, že na jednoho z nich bude dosahovat velmi vysokého čísla. Nejvyšší hodnoty v běžných cenách dosahovalo sousední Německo (konkrétně 2 915 650 milionů EUR a první polovinu tabulky zaplňují zbývající evropští giganti jako Velká Británie, Francie, Švédsko a další. Celková výše HDP v běžných cenách vyprodukovaná v roce 2014 všemi státy Evropské unie činila 13 957 764,5 milionu EUR. Kdyby státy byly porovnávány podle tohoto hlediska, lze dojít k závěru, že výkon malé České republiky je v porovnání s ostatními státy umístěnými v první polovině žebříčku poměrně vysoký, nicméně komparace podle těchto hodnot skutečně není příliš objektivní.

Poslední možné srovnání produkce řadí státy podle výše hrubého domácího produktu na obyvatele ve standardu kupní síly. Jedná se o ukazatel, který má nejvyšší vypovídající schopnost, jelikož zohledňuje nejen velikost států a počet jejich obyvatel, ale také stírá rozdíly v cenových hladinách. Podle tohoto ukazatele se Česká republika řadí na čtrnácté místo s poměrem 85 % na průměrném HDP celé Unie a

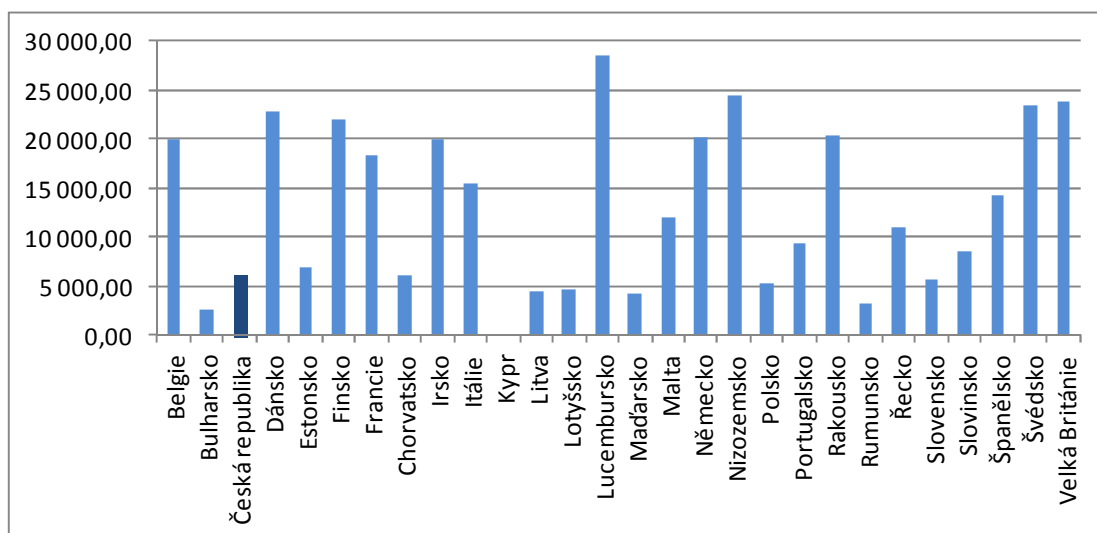
předčila dokonce i Portugalsko, Polsko a Řecko, které v předchozích dvou případech dosahovaly vyššího umístění. Na prvním místě se umístilo opět Lucembursko s poměrem dokonce 266 %, poslední příčku zaujímá Bulharsko se 47% podílem na průměru Evropské unie. Oproti předchozímu srovnání má tento způsob vysokou vypovídací schopnost a Českou republiku je tak možné ohodnotit v komparaci s ostatními zeměmi poměrně kladně.

Jak již bylo zmíněno, nejvyšší vypovídací schopnost má HDP vztažené na obyvatele ve standardu kupních cen. Ze všech uvedených dat je patrné, že zohlednění různých cenových hladin v jednotlivých státech hraje v porovnání zemí velkou roli – konkrétně pro Českou republiku zapříčinil posun v žebříčku o šest příček – nicméně pro účely této bakalářské práce a pro schopnost porovnávat hodnoty s dalšími ukazateli bude uvažováno první uvedené porovnání jednotlivých členů Evropské unie, které řadí státy podle výše HDP na obyvatele.

5.2 Roční čisté mzdy

Druhým základním kamenem této bakalářské práce, podle kterého je zapotřebí porovnat země evropské osmadvacítky, jsou roční čisté mzdy. Jedná se o mzdy obyvatel daných států očištěné o daně a jiné zákonné srážky. Přehled výše čistých mezd v jednotlivých členských státech Společenství lze nalézt v dalším grafu. Data se vztahují opět k roku 2014, z daného období však neexistují záznamy pro Kypr. Unijní průměr roční čisté mzdy byl roven 16 546,23 EUR na obyvatele.

Obrázek 3: Roční čisté mzdy v členských státech EU, 2014

Zdroj dat: Eurostat

Stejně jako v případě prvního porovnání zemí podle hrubého domácího produktu, nejvyšší roční čisté mzdy na obyvatele najdeme v Lucembursku, kde dosahují konkrétní výše 28 583,28 EUR, nicméně Lucembursko již ostatní státy nepřevyšuje tak suverénně, jako v prvním případě. Na druhém konci tohoto srovnání se nachází opět Bulharsko s výší ročních čistých mezd 2 668,23 EUR na obyvatele. Česká republika se v tomto případě nachází až na 21. místě s výší ročních čistých mezd 6 134,05 EUR. Horší pozici mají kromě Bulharska už jen Lotyšsko (4 695,77 EUR), Litva (4 353,38 EUR), Maďarsko (4 277,88 EUR), Polsko (5 164,09 EUR), Rumunsko (3 146,04 EUR) a Slovensko (5 583,20 EUR). Celounijní průměr opět překračují evropské giganti či zakladatelé Unie, tedy Belgie, Dánsko, Německo, Irsko, Francie, Lucembursko, Nizozemsko, Rakousko, Finsko, Švédsko a Velká Británie. Itálie se nachází opět mírně pod průměrem, roční čistý příjem italského obyvatele činil 15 536,33 EUR.

5.3 HDP versus čisté mzdy

Jak již bylo zmíněno, pro komparaci zemí bude využíváno hrubého domácího produktu vztaženého na obyvatele a ročních čistých mezd. V těchto dvou dílčích srovnáních je možné spatřovat přibližně podobné výsledky – první místo v obou případech zaujímá Lucembursko a státem s nejnižším HDP na obyvatele a nejnižšími ročními čistými mzdami je Bulharsko. Pozice České republiky se v obou případech liší pouze o jednu příčku, a pokud zvažíme absenci hodnot pro Kypr v případě ročních čistých mezd, je velmi pravděpodobné, že i pozice naší země by byla v obou žebříčcích shodná.

Ta nejdůležitější otázka, a zároveň otázka, od které se odvíjí celá tato bakalářské práce, však zní – Jak se pořadí států v rámci Evropské unie změní, když je porovnáme podle podílu čistých mezd na hrubém domácím produktu vztaženém k jednomu obyvatele? Který ze členů evropské osmadvacítky rozděluje na mzdy svých obyvatel největší část svého HDP? Výsledné hodnoty odpovídající na tuto otázku jsou zaneseny v tabulce č. 1 od státu s nejvyšším podílem mezd na hrubém domácím produktu až po stát, který má tento poměr nejmenší.

Tabulka 1: Pořadí států podle podílu čistých mezd na HDP

Pořadí	Stát	HDP na obyvatele [EUR]	Roční čisté mzdy [EUR]	Podíl mezd na HDP
1.	Velká Británie	34 900	23 804,09	68 %
2.	Řecko	16 300	10 953,39	67 %
3.	Španělsko	22 400	14 283,80	64 %

4.	Malta	18 900	11 960,83	63 %
5.	Nizozemsko	39 300	24 429,79	62 %
6.	Chorvatsko	10 200	6 142,91	60 %
7.	Itálie	26 500	15 536,33	59 %
8.	Finsko	37 600	21 895,18	58 %
9.	Francie	32 200	18 381,33	57 %
10.	Belgie	35 900	19 957,05	56 %
11.	Německo	36 000	20 144,41	56 %
12.	Portugalsko	16 700	9 403,38	56 %
13.	Rakousko	38 500	20 338,49	53 %
14.	Švédsko	44 400	23 490,12	53 %
15.	Dánsko	46 200	22 704,57	49 %
16.	Irsko	41 000	19 914,76	49 %
17.	Polsko	10 700	5 164,09	48 %
18.	Slovinsko	18 100	8 533,36	47 %
19.	Bulharsko	5 900	2 668,23	45 %
20.	Estonsko	15 200	6 813,58	45 %
21.	Rumunsko	7 500	3 146,04	42 %
22.	Česká republika	14 700	6 134,05	42 %
23.	Slovensko	13 900	5 583,20	40 %
24.	Maďarsko	10 600	4 277,88	40 %
25.	Lotyšsko	11 800	4 695,77	40 %
26.	Litva	12 400	4 353,38	35 %
27.	Lucembursko	87 600	28 583,28	33 %
28.	Kypr	20 400	-	-

Zdroj dat: Eurostat

Z tabulky vyplývá, že se pořadí států při jejich porovnání z hlediska podílu čistých mezd na HDP přepočteného na obyvatele, zcela změnilo. Doposavadní leader ve výši čistých mezd i hrubého domácího produktu v běžných cenách, Lucembursko, spadl až na poslední příčku hodnocení, jelikož podíl čistých mezd na HDP činí pouze 33 %, tedy nejméně z celého Společenství. Ve dvou předchozích srovnáních nejhorší Bulharsko je nyní dokonce na vyšší pozici, než Česká republika. Nejvyšší procento hrubého domácího produktu je distribuováno mezi obyvatelstvo jako čistý příjem ve Velké Británii, konkrétně až 68 %. Z předchozích grafů víme, že Velká Británie patřila v obou případech mezi země s nadprůměrnými hodnotami, tudíž vysoké procento podílu čistých mezd na HDP není ničím překvapivé. Zároveň i zbývající státy, které byly v dílčích žebříčcích hodnoceny jako přesahující unijní průměr, se umístily v první polovině tabulky. Z daného tedy jasně vyplývá, že mezi

státy existuje řada rozdílných faktorů, které mají vliv na výši mezd, a že porovnání států pouze z hlediska hrubého domácího produktu, nebo z hlediska výše čistých mezd, není zcela objektivní.

Podíl čistých mezd na hrubém domácím produktu přepočítaném na obyvatele v České republice byl tedy v roce 2014 pouze 42 %, stejně jako v Rumunsku. Menšího podílu dosahovalo pouze Slovensko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva a Lucembursko, avšak rozdíl mezi Českou republikou a těmito státy (s výjimkou Litvy a Lucemburska), činil pouhé dva procentní body, tudíž je možné stav v těchto státech považovat za téměř srovnatelný – kromě Lucemburska se jedná o státy bývalého komunistického bloku. Nicméně, v porovnání s hodnotami uvedenými dříve, Česká republika oproti ostatním zemím své místo v žebříčku nezměnila ani v tomto případě, z čehož je možné usuzovat, že situace v naší zemi v porovnání se zbytkem Společenství skutečně není optimální. Samotné procento ročních čistých mezd pak naznačuje značné zaostávání České republiky za průměrem Evropské unie. V následujícím textu tak budou přiblížené a kvantifikované faktory, které ovlivňují výše čistých mezd v České republice a zbývajících členských státech, a které tedy způsobují tuto značnou disproporci.

6 Analýza faktorů vedoucích k zaostávání ČR za ostatními zeměmi EU

Při dělbě pravomocí mezi Evropskou unií a jejími členskými státy hraje velkou roli tzv. princip subsidiarity, tedy snaha o přijímání rozhodnutí na takové úrovni správy, která je nejbližší občanům a vyšší úrovně správy mají rozhodovat jen tam, kde si to povaha věci vyžaduje. V Evropském společenství najdeme čtyři způsoby rozdělení pravomocí – v některých oblastech má Evropská unie výlučné kompetence při vytváření pravidel; v dalších sdílené kompetence, kdy členské země mohou vydávat vlastní legislativu, nicméně musí být v souladu s unijním právem a předpisy – sem patří především oblasti sociální politiky států a daně; další kompetence jsou pouze doplňující, kdy jádro pravomocí zůstává plně v rukou vlád jednotlivých států, ale EU se aktivně zapojuje do dění – především hospodářská politika, vzdělání, zaměstnanost a věda a výzkum; a konečně poslední jsou oblasti, kdy jsou kompetence zcela v rukou členských zemí a Evropská unie do nich nemá právo zasahovat – do této kategorie řadíme organizaci daných států, systém veřejné správy a právě regulace výše mezd (např. stanovení minimální výše mzdy atd., samotná výše mezd je pak již otázkou soukromoprávní).

Na základě tohoto rozdělení pravomocí je patrné, že především v oblastech sociální politiky a mezd nemá Evropská unie právo zasahovat do rozhodnutí jednotlivých států, nebo jsou tato práva omezená. Tyto oblasti jsou tedy spravovány jednotlivými státy, které mají různou velikost, státní zřízení, historii a politický systém, a právě tyto odlišnosti lze definovat jako hlavní příčinu vzniku nerovností mezi členskými zeměmi – jedná se tedy i o jednu z konkrétních příčin zaostávání České republiky za celounijním průměrem. V následujícím textu budou rozebrány další faktory působící na rozdíly v politikách jednotlivých států v konkrétních oblastech přímo ovlivňujících výši mezd.

6.1 Průmysl a služby

Průmysl a jeho rozdělení v rámci jednotlivých zemí je oblastí, kterou Evropská unie samotná nemůže nijak ovlivnit. Toto rozdělení vyplývá především z velikosti země, geografického členění, množství přírodních zdrojů a surovin, počtu obyvatel či zahraničních investičních nabídek a dalších specifických faktorů. Průmysl jako takový se člení na těžební, energetický a zpracovatelský průmysl, který je dále rozdělen na těžký (především hutnický, strojírenský, chemický a elektrotechnický) a lehký, označovaný také jako spotřební (potravinářský, textilní a oděvní, papírenský a další).

Pro označení jednotlivých průmyslových odvětví se nejčastěji používá klasifikace NACE², která vznikla roku 1970 a každé z ekonomických činností přiřazuje určitý kód. Členění a porovnávání hodnot podle jednotlivých odvětví pro evropskou osmadvacítku by však jistě přesáhlo rozsah této bakalářské práce, proto jsou v následující tabulce č. 2 zaneseny pouze podíly hrubé přidané hodnoty průmyslu (bez oblasti stavebnictví) na celkové HPH všech aktivit NACE. Data použitá v tabulce se opět vztahují k roku 2014.

Tabulka 2: Podíl průmyslu (bez stavebnictví) na celkové HPH, 2014

Pořadí	Stát	HPH celkem [milion EUR]	HPH průmyslu [milion EUR]	Podíl průmyslu
1.	Česká republika	358 408,0	59 051,0	32,38 %
2.	Rumunsko	132 743,4	37 365,3	28,15 %
3.	Slovinsko	32 203,4	8 824,8	27,40 %
4.	Maďarsko	87 726,1	23 526,3	26,82 %
5.	Německo	2 623 090,0	674 793,0	25,73 %
6.	Slovensko	68 577,6	17 321,9	25,26 %
7.	Polsko	364 503,7	91 185,9	25,02 %
8.	Litva	32 911,8	7 580,4	23,03 %
9.	Bulharsko	37 124,5	8 436,8	22,73 %
10.	Irsko	171 368,2	38 893,7	22,70 %
11.	Rakousko	293 310,7	63 514,4	21,65 %
12.	Estonsko	17 398,3	3 754,5	21,58 %
13.	Chorvatsko	36 253,9	7 682,0	21,19 %
14.	Finsko	176 781,0	35 715,0	20,20 %
15.	Švédsko	381 299,9	76 121,1	19,96 %
16.	Itálie	1 448 038,2	269 478,5	18,61 %
17.	Dánsko	225 391,8	41 166,4	18,26 %
18.	Portugalsko	151 714,0	25 879,8	17,06 %
19.	Španělsko	948 309,0	161 150,0	16,99 %
20.	Nizozemsko	596 655,0	99 638,0	16,70 %
21.	Lotyšsko	20 892,3	3 455,1	16,54 %
22.	Belgie	358 408,0	59 051,0	16,48 %
23.	Velká Británie	2 008 638,9	296 362,8	14,75 %
24.	Francie	1 910 231,0	262 943,0	13,76 %
25.	Řecko	156 825,8	20 142,1	12,84 %

² NACE: Nomenclature générale des Activités économiques dans les Communautés Européennes

26.	Malta	7 049,2	825,2	11,71 %
27.	Kypr	15 847,3	1 269,8	8,01 %
28.	Lucembursko	43 633,3	2 649,5	6,07 %

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Z tabulky vyplývá, že Česká republika je jednoznačně nejprůmyslovější zemí Evropské unie – podíl hrubé přidané hodnoty na celkové HPH všech činností je více než 32 %. I když nejvyšší HPH průmyslu dosahuje Německo (674 793,0 milionů EUR), tato hodnota se podílí na celkové HPH pouze necelými 26 %. Vysokých hodnot dosahuje také Itálie, Velká Británie i Francie, nicméně jejich podíl na celkové hrubé přidané hodnotě všech činností je poměrně malý – v případě Velké Británie se jedná o 14,75 % a Francie dokonce ještě méně, 13,76 %. Umístění České republiky na prvním místě ovšem není ničím překvapivé, Česká republika zastávala post průmyslového leadera už pod nadvládou Rakouska-Uherska.

Nejdůležitějším odvětvím českého průmyslu je výroba motorových vozidel – na hrubé přidané hodnotě se podílí 13,7 % a během posledních deseti let se téměř zdvojnásobila. Naopak, dlouhodobě klesá výroba oděvů, která se od roku 2005 snížila taktéž téměř o polovinu. Česko se tak stává závislé na zpracovatelském průmyslu, jelikož roste rychleji než energetika či těžební průmysl, který v posledních letech dokonce o jednu třetinu klesl.

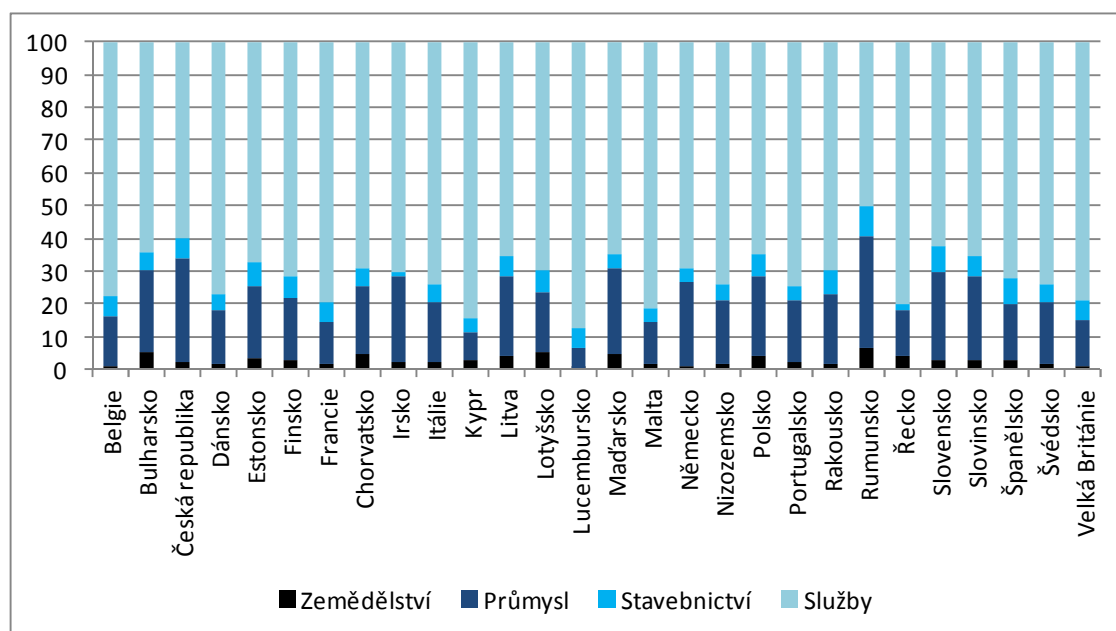
Jak ale průmysl ovlivňuje výši mezd? Odpověď je jednoduchá – sektor průmyslu je daleko náročnější na prostory, budovy, stroje, dílčí materiály, zaměstnance a další vstupy, než např. sektor služeb. Zaměstnavatelé jsou tak nuceni vynaložit větší objem prostředků na náklady spojené s údržbou budov, energie, pořízení dlouhodobého i oběžného majetku, a proto je množství finančních prostředků, které se následně rozděluje mezi zaměstnance, menší než v případě sektoru služeb. Čím více je tedy země průmyslovější, tím méně peněz je možné rozdělit mezi obyvatele a mzdy jsou tak řádově nižší.

Daná skutečnost z předchozí tabulky jasně vyplývá a je možné ji potvrdit jak v případě České republiky, kde mzdy zaujímají jen malý podíl z celkového hrubého domácího produktu, tak v případě Velké Británie, která se naopak v komparaci HDP versus čisté mzdy umístila na prvním místě. Vliv průmyslu na výši čistých mezd je tak zcela zřejmý – Česká republika má nejvyšší podíl průmyslu, což má tedy jednoznačný vliv na výši mezd, zatímco ve Velké Británii je podíl průmyslu velmi malý, a je zde tedy výrazně větší prostor pro rozdělení vyšších mezd mezi jednotlivé obyvatele.

Z předchozího vyplývá, že podíl terciárního sektoru na celkové přidané hodnotě daných států je velmi významným faktorem, který indikuje výši mezd v rámci jednotlivých zemí. Při bližším pohledu na sousední Německo, které zaujímalo jednu z nejvyšších příček co do výše mezd, lze zjistit, že podíl služeb v tomto státě dosahu-

je hranice téměř 70 % - přímá úměra mezi výší mezd a podílem služeb na celkové ekonomice je tedy více než zřejmá. Stejným příkladem může být i Řecko, Španělsko, či Malta kde je logicky díky turistům výrazně větší důraz kladen na služby, než na průmysl, a i z toho důvodu se tyto státy umístily hned po Velké Británii na nejvyšších příčkách co do podílu čistých mezd na HDP. Pro zajímavost a lepší představu jsou v následujícím grafu uvedeny podíly jednotlivých sektorů ekonomiky v daných členských státech. Z následujícího grafu je tedy možné indikovat závislosti mezi výší mezd uvnitř daných zemí a jejich rozdělení činností mezi průmyslová odvětví, zemědělství a oblast služeb. Naneštěstí, poslední dostupná data jsou z roku 2013, nicméně rozdělení činností uvnitř daných států se nemění tak rychle, a proto je možné data stále považovat za poměrně aktuální a důvěryhodná.

Obrázek 4: Podíl jednotlivých sektorů v rámci členských států EU, 2013

Zdroj dat: Eurostat

Jak lze vidět, Česká republika společně s Rumunskem má největší podíl produkce v oblasti průmyslu ze všech zemí – graf tak potvrzuje poznatky z předchozí tabulky. Zcela nejmenší podíl služeb má Rumunsko (50,1 %), jelikož oproti České republice a ostatním zemím má i stále značnou míru produkce v zemědělství (6,4 %), druhý nejmenší podíl služeb má potom tedy Česká republika, konkrétně 59,8 %. Zemí, která je nejvíce orientována na služby, je Lucembursko (87,5 %), v tomto případě tedy hodnota odpovídá i nejvyšším mzdám tohoto velkovévodství v Evropské unii. Mezi státy s nejvyšším podílem služeb patří Malta (81,4 %), Kypr (84,6 %), Chorvatsko, Řecko a jiné přímořské státy, které těží a zakládají převážně na turismu,

pro nějž je poskytování různých druhů služeb stěžejní. Jelikož Česká republika není zcela rájem turistů v porovnání s ostatními přímořskými státy Evropské unie, popřípadě Velkou Británií a Francií, orientuje se tedy více na průmysl a z daného tedy přímo vyplývá jeden z argumentů zaostávání výše českých mezd za unijním průměrem.

Na závěr této podkapitoly je zajímavé uvést podrobné porovnání jednotlivých sektorů průmyslu přímo v České republice co do výše průměrných měsíčních mezd v přepočtu na počet zaměstnanců. Naměřené údaje jsou vztaženy k posledním čtvrtletím let 2013 a 2014.

Tabulka 3: Hrubé mzdy v jednotlivých průmyslových sektorech ČR, 2013-2014

Sektor	2013	2014
Průmysl celkem	26 680 Kč	27 368 Kč
Těžba a dobývání	37 383 Kč	35 128 Kč
Zpracovatelský průmysl	25 911 Kč	26 729 Kč
Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu	42 807 Kč	43 252 Kč

Zdroj dat: Český statistický úřad

Průměrná hrubá měsíční mzda v roce 2013 činila celkem 26 680 Kč, zatímco v roce 2014 mírně vzrostla na 27 368 Kč. Nejvyšších mezd dosahoval sektor výroby a rozvodu elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu, kde výše průměrných měsíčních mezd dosahovala v roce 2013 42 807 Kč a v roce 2014 dokonce 43 252 Kč. V případě těžby a dobývání činila průměrná hrubá mzda v roce 2013 37 383 Kč a v roce 2014 již jen 35 128 Kč, přičemž nejvyšších mezd v rámci tohoto sektoru dosahovali zaměstnanci v oblasti těžby a úpravy černého a hnědého uhlí, jejichž příjem v roce 2013 činil 41 440 Kč, zatímco o rok později výrazně poklesl na 37 742 Kč – pokles v tomto odvětví je dán především tím, že těžební průmysl je v posledních letech na ústupu, zavírají se doly a průmysl se daleko více koncentruje na zpracovatelský sektor. V něm průměrné hrubé mzdy v roce 2013 dosahovaly 25 911 Kč, a po roce vzrostly na 26 729 Kč, přičemž nejvyšších mezd stále meziročně dosahují odvětví výroby koksu a rafinovaných ropných produktů a výroba motorových vozidel (konkrétně v roce 2013 30 403 Kč a v roce 2014 31 066 Kč). Nejmenších mezd v tomto sektoru dosahují zaměstnanci ve výrobě oděvů, kteří si v roce 2013 přišli na 13 641 Kč a v roce 2014 na 14 041 Kč.

Při porovnání hrubých měsíčních mezd i v jiných sektorech České republiky lze vidět potvrzení celkové hypotézy této podkapitoly i celkové práce. V zemědělství bylo v roce 2013 vypláceno zaměstnancům 22 917 Kč, zatímco v roce 2014 již 23 698 Kč. Co se týče služeb, nejvyšších průměrných hrubých mezd dosahují zaměstnanci

IT oborů (konkrétně v roce 2014 mzdy 47 146 Kč) a bankovníctví (v roce 2014 45 308 Kč), zatímco nejnižší mzdy mají zaměstnanci ubytovacích a stravovacích zařízení – konkrétně 13 838 Kč v roce 2014. Z těchto údajů vyplývá, že v sektoru služeb se vyskytují jednoznačně vyšší mzdy než v průmyslu a zemědělství. Vysokých mezd dosahují i zaměstnanci vědeckých a výzkumných zařízení – konkrétně 32 600 Kč, což lze výborně prokázat v jedné z následujících kapitol. Jedny z nejnižších mezd mají poté administrativní zaměstnanci – 16 215 Kč. V tomto odvětví v České republice také pracuje nejvíce osob, oproti tomu např. v odvětví bankovníctví a pojišťovnictví tolik zaměstnaných osob najít nelze, tudíž i z tohoto hlediska je možné zpozorovat důvod zaostávání celkové výše mezd v republice ve vztahu k evropskému průměru (Český statistický úřad, 2014).

6.2 Vzdělání

Již v teoretickém úvodu této bakalářské práce bylo několikrát uvedeno, že vzdělání je velmi důležitým ekonomickým ukazatelem, který by neměl být přehlížen, jelikož velmi silně působí na výši mezd i produkce země. Nicméně, samotné vzdělání je považováno za jeden z hlavních důvodů nerovnoměrnosti mezd mezi jednotlivými odvětvími i mezi státy obecně (Mincer, 1958). Tento ekonom, který patřil k nejvýznamnějším osobám zabývajícím se ekonomikou v minulém století, prokázal, že počet let pracovních zkušeností obětovaných ve prospěch vzdělání je kompenzován vyššími příjmy jedince a stejného názoru jsou i Snellman a Powell (2004), kteří provedli několik průzkumů přímé závislosti mezd na dosaženém vzdělání, a které byly následně potvrzeny. Vzdělání je tak bezpochyby jedním z nejvýraznějších činitelů ovlivňujících disproporci mezd mezi jednotlivými lidmi i státy.

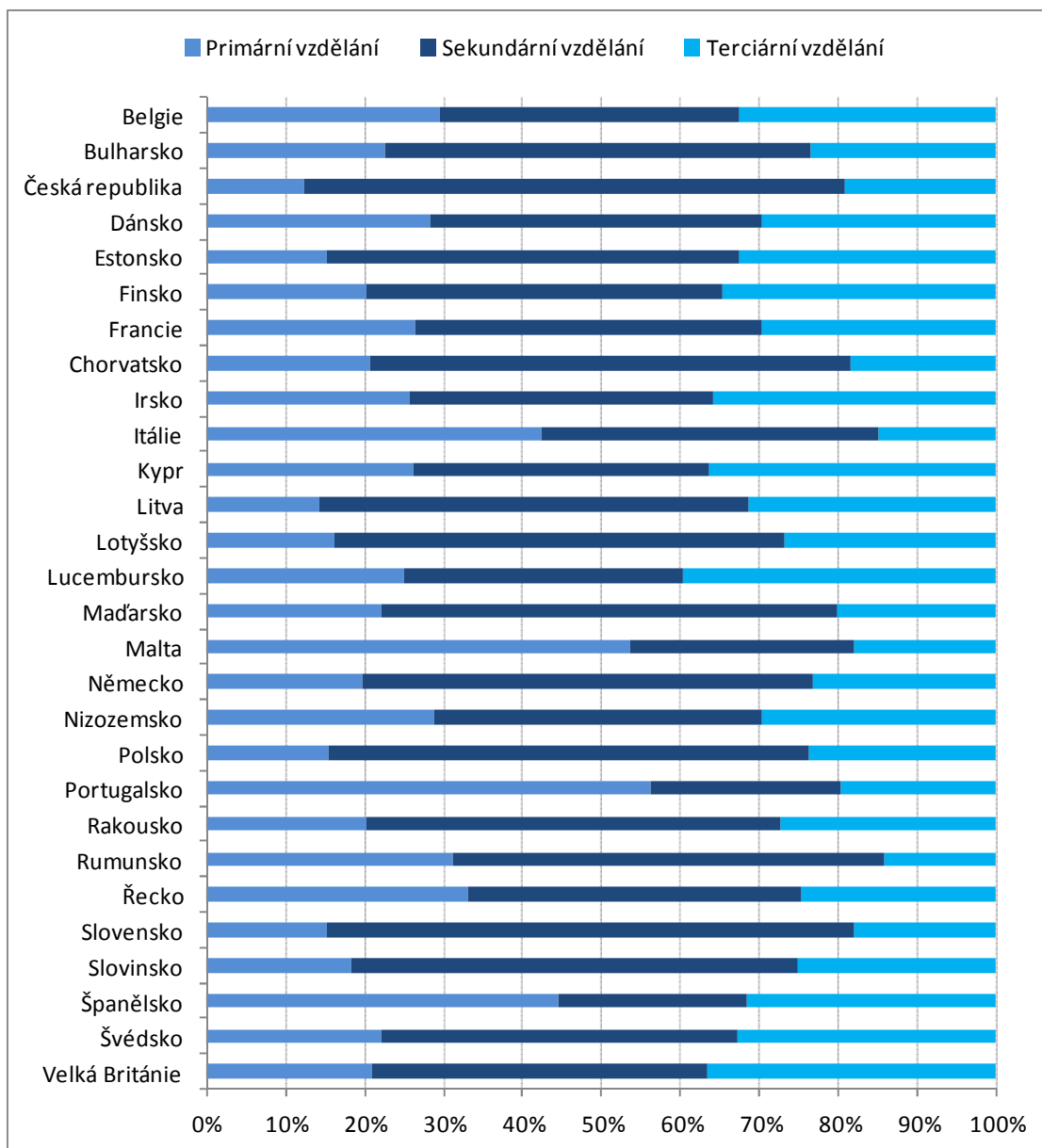
Všeobecným faktem je, že vzdělání zvyšuje nejen hodnotu a vědomosti daného člověka, ale zvyšuje také vzdělání celé společnosti, jelikož se lidé dostávají do vzájemné interakce a tím si předávají zkušenosti a vědomosti a učí se navzájem. Z uvedeného je tedy možné usuzovat, že čím vzdělanější je obyvatelstvo daného členského státu Evropské unie, tím vyšších výdělků by mělo dosahovat, jelikož vzdělanější jedinci jsou zpravidla oceňováni vyššími mzdami než ti méně vzdělaní. Procentuální rozvržení obyvatel všech jednotlivých států Společenství podle stupně dosaženého vzdělání je možné vidět v následujícím grafu. Data shrnují obyvatele v rozmezí 15 - 64 let a jsou rozděleny podle klasifikace ISCED³ pro primární vzdělání (úroveň 0-2)⁴, sekundární vzdělání (úroveň 3-4)⁵ a terciární vzdělání (úroveň 5-8). Data se i v tomto případě vztahují k roku 2014.

³ ISCED: International Standard Classification of Education

⁴ Preprimární vzdělávání, primární vzdělávání a nižší sekundární vzdělávání

⁵ Vyšší sekundární vzdělávání a postsekundární neterciární vzdělávání

Obrázek 5: Rozdělení obyvatel podle úrovně dosaženého vzdělání, 2014

Zdroj dat: Eurostat

Z uvedených údajů vyplývá, že v České republice lze najít ze všech států největší podíl těch osob v rozmezí 15 až 64 let, kteří mají středoškolské vzdělání (celkový podíl je roven 68,5 %). Vzhledem ke zbytku Evropské unie se jedná o nadprůměrné číslo – počet obyvatel v celé unii majících středoškolské vzdělání odpovídá 46,6 %. Podíl osob majících pouze primární vzdělání dosahuje v Česku 12,4 % (průměr evropského společenství činí 27,5 %). Terciárního vzdělání v naší republice do-

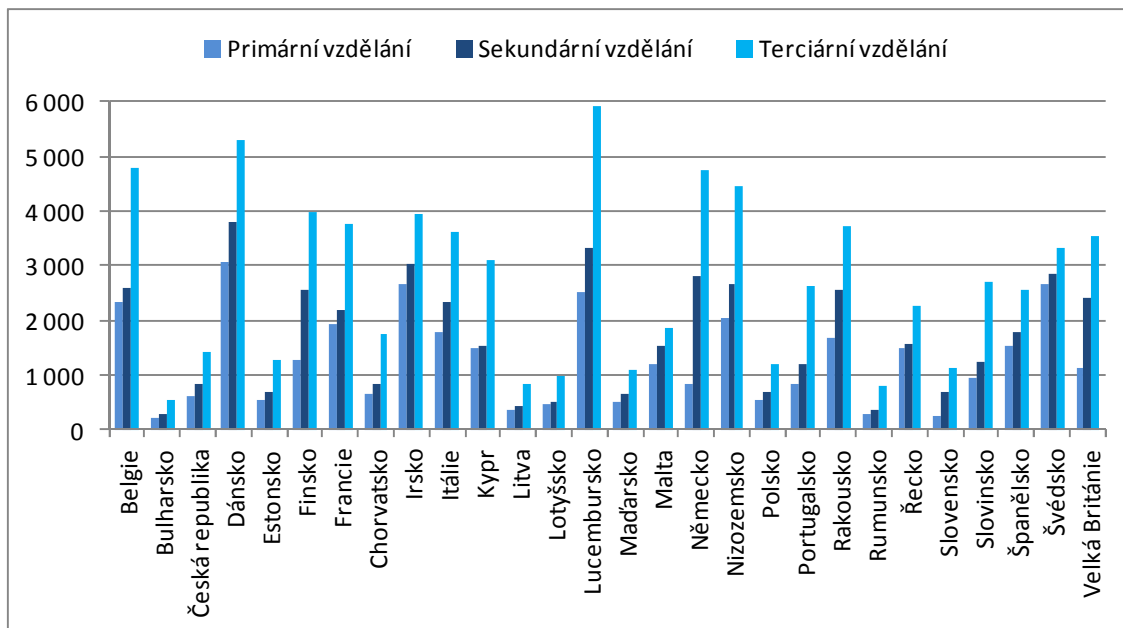
sahuje pouze 19,1 % obyvatel, což je v porovnání se zbytkem Evropské unie velmi malé číslo, průměr se rovná 26 %.

Při pohledu na zbytek členských států Unie, opět zde můžeme pozorovat návaznost s předešlými údaji a se základní hypotézou. Lucembursko, ve kterém se obyvatelé těší nejvyšším čistým mzdám, má největší podíl terciárně vzdělaného obyvatelstva, jedná se o 39,6 % - Lucembursko je také jediný členský stát EU, kde najdeme více vysokoškolsky vzdělaných lidí, nežli těch, kteří disponují středoškolskými či primárními vědomostmi. Nadprůměrný počet obyvatel majících vysokoškolský titul nalezneme i v ostatních státech, ve kterých se setkáváme s nadprůměrnými výdělky – konkrétně Belgie (32,6 %), Dánsko (29,8 %), Irsko (35,8 %), Nizozemsko (29,7 %), Rakousko (27,4 %), Finsko (34,7 %), Švédsko (32,8 %) a Velká Británie (36,6 %). Konkrétně ve Velké Británii jde o druhou nejvyšší naměřenou hodnotu vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva – tento fakt opět odpovídá datům z prvotní analýzy, kdy se ukázalo, že Spojené Království dosahuje vzhledem k výši HDP nejvyšších mezd. Naopak nejméně vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva lze najít v Rumunsku (14,2 %), Itálii (15 %), Chorvatsku (18,5 %), Slovensku (18,1 %) a Portugalsku (19,7 %).

Pokud se tedy omezíme pouze na terciární oblast školství, jakožto indikátoru nejvyšších možných mezd ve státě, je možné v tomto vztahu potvrdit přímou závislost s pozorovaným podílem mezd na HDP téměř ve všech sledovaných státech. Česká republika tak se svým poměrem 19,1 % obsadila 23. příčku, což vzhledem k ostatním zemím lze považovat za poměrně špatné umístění a zcela jistě tak odpovídá nízké úrovni mezd vzhledem ke komparaci s ostatními zeměmi evropské osmdvacítky.

Danou skutečnost je možné znázornit i v následujícím grafu, ve kterém jsou porovnány průměrné mzdy obyvatel daných členských států Evropské unie právě podle výše jejich dosaženého vzdělání. Vzdělání je roztrženo do stejných skupin podle klasifikace ISCED jako v předchozím grafu, souhrnně tedy jako primární, sekundární a terciární vzdělání. Poslední souhrnná dostupná data se vztahují až k roku 2010, tudíž se již nedají považovat za zcela vypovídající a podobající se současnému stavu, nicméně pouze pro hrubý odhad a porovnání závislostí a spojitosti s celkovou hypotézou postačí. Výše průměrných měsíčních mezd je v tomto případě vyjádřena v eurech.

Obrázek 6: Výše průměrných mezd podle dosaženého vzdělání, 2010

Zdroj dat: Eurostat

Ve všech státech Evropské unie dosahují průměrné mzdy vysokoškolsky vzdělaných obyvatel nejvyšších hodnot, v některých případech jsou tyto průměrné mzdy dokonce dvojnásobné oproti průměrné mzdě středoškolsky vzdělaného obyvatele. Nejvyšších průměrných mezd dosahují vysokoškolsky vzdělaní lidé v Lucembursku (5 906 EUR), další v pořadí je Dánsko (5 286 EUR), Belgie (4 790 EUR) a Německo (4 753 EUR). Na druhou stranu nejnižších mezd dosahují terciárně vzdělaní obyvatelé v Bulharsku (540 EUR), Rumunsku (775 EUR), Litvě (830 EUR) a Lotyšsku (957 EUR). Výše těchto průměrných mezd v České republice činí 1401 EUR, což náš stát řadí na osmou nejhorší příčku. Vzhledem k tomu, že Česká republika v předchozím grafu dominovala, co se týče středoškolsky vzdělaného obyvatelstva, které dosahuje průměrných mezd pouze 836 EUR, je opět očividná shoda se základní tezí této bakalářské práce, jelikož s tímto rozložením vzdělání mezi obyvateli není možné dostatečně konkurovat zbytku Unie.

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, vzdělání je oblastí, která je plně v rukou jednotlivých členských států a Evropská unie je v tomto případě pouze v pozici diváka, nicméně se snaží danou oblast podporovat ze svých dostupných zdrojů a celkově přispívat k rozvoji této oblasti. Každý stát si tak sám ovlivňuje pravidla a školský systém je tak v každé jednotlivé zemi odlišný. Tyto informace je zapotřebí brát ve zřeteli, pokud chceme porovnávat vzdělanost obyvatelstva podle dosaženého stupně především středoškolského nebo základního vzdělání.

V České republice je doba studia na základní škole 9 let, na klasické střední škole 4 roky (když pomineme odborné učiliště nebo nástavbová studia), a na vysokých školách 3 roky pro bakalářské studium + 2 roky v případě magisterského či inženýrského studia atd. Oproti tomu například ve Francii obyvatelé nejdříve studují 1. Stupeň základní školy (4 roky), dále následuje tzv. College (5 let), což odpovídá českému druhému stupni, a dále mohou dobrovolně pokračovat na tzv. Lycée (3 roky), což je obdoba české střední školy a je zakončena maturitní zkouškou. Vysokéškolské studium poté probíhá na univerzitách ve stejné podobě jako v České republice. V sousedním Německu je nutno nejdříve odstudovat 4 roky základní školy, po čemž si student může zvolit střední školu trvající 6 let, nebo gymnázium s dobou trvání 9 let. Vysoké školství je pak koncipováno opět na stejném principu. Z uvedeného je vidět, že vzdělání – především tedy to základní a sekundární – není zcela objektivním ukazatelem pro porovnávání jednotlivých států, nicméně pro alespoň orientační porovnání zemí v závislosti na výši mezd je postačující. Vyšší vypočítávaná schopnost má až porovnání úrovní 5-8 klasifikace INSEC, jelikož systém vysokých škol je ve většině zemí stejný (mj. právě díky určitým dohodám a stanovám Evropské unie) a umožňuje tak lépe zhodnotit a porovnat situaci v členských zemích. Samozřejmě je nutné také nezapomínat na fakt, že složitost jednotlivých univerzit a vysokých škol se liší nejen uvnitř daného státu, ale zcela jiné podmínky existují i mezi jednotlivými zeměmi Evropské unie.

6.3 Věda a výzkum

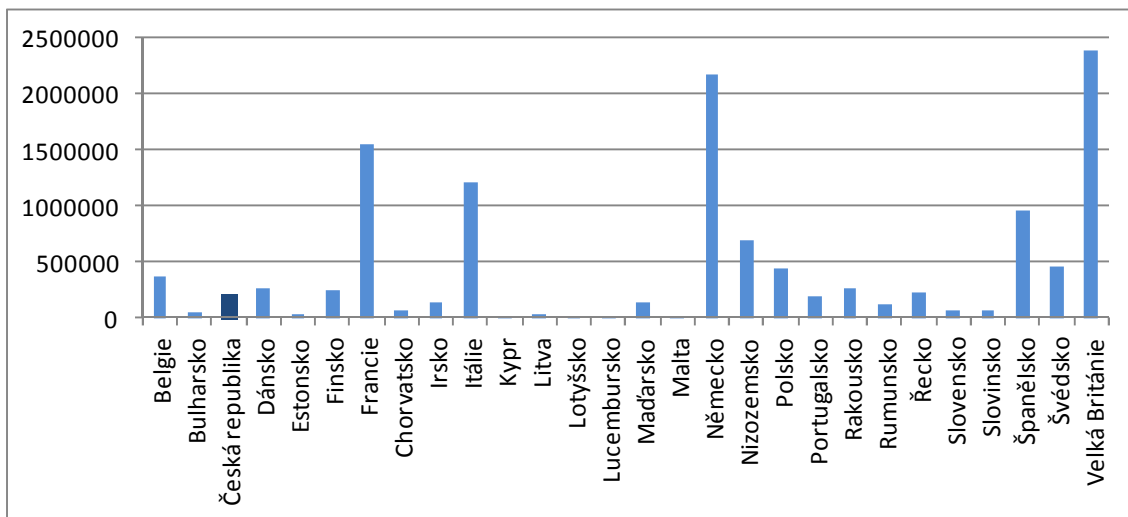
Věda a výzkum úzce souvisí s předchozí subkapitolou, tedy s vědomostním kapitálem daných ekonomik. Obecně se jedná o činnosti přímo vedoucí k vymyšlení a následnému uplatnění inovací či nových technologií v pracovním procesu, nebo zavedení zcela nových výrobků a podobně. Míra inovací a jejich výzkumu přímo vyplývá z vědomostí obyvatel dané ekonomiky a jejich vzdělání, zároveň i jejich potřeba a pravidelnost bude záviset na rozdělení průmyslu v dané zemi, podílu služeb atd. Všechny tři doposud uvedené podkapitoly se tedy prolínají a navzájem se ovlivňují.

Jak ale věda a výzkum ovlivňuje výši mezd? Odpovědět můžeme dvěma způsoby. Podle Schumpetera existuje mezi výší mezd a inovacemi přímá úměra – čím je podnik inovativnější, tím více je konkurenceschopnější, jelikož pracuje s nižšími náklady, než ostatní firmy, a může tak rozdělit mezi své zaměstnance větší množství prostředků. Toto platí jak pro jednotlivé firmy uvnitř jednoho odvětví, tak pro nadnárodní rámec. Na druhou stranu také míra inovací či nových produktů přilévá firmám i státům vyšší zisky, tudíž by se měly zvýšit i mzdy jejich pracovníků. V tomto porovnání tak opět kraluje přímá úměra.

Prvním způsobem, jak účinně porovnat činnost jednotlivých států v oblasti vědy a výzkumu je úzce spjat se vzdělaností jedinců. Jedná se o míru vydávání od-

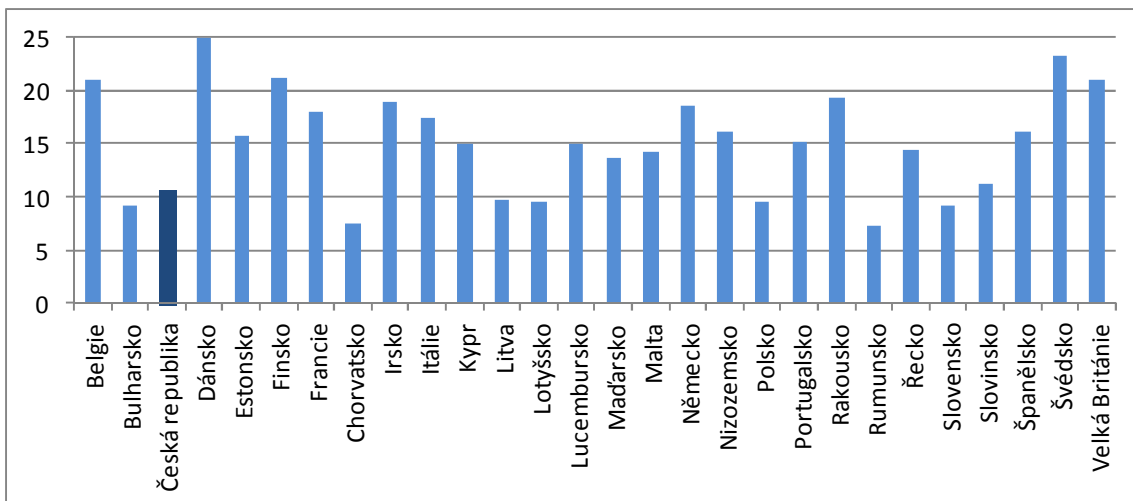
borných článků či publikací a míru jejich citování. V následujících dvou grafech je zobrazena komparace členských zemí Evropské unie nejprve podle celkového množství vydaných dokumentů, a v druhém případě podle množství citací na jednotlivý dokument. První z grafů je spíše informativního typu, zatímco druhý graf přímo vychází z prvního a má vyšší vypovídající schopnost. Data jsou vztažena k časovému období v rozmezí let 1996 až 2014.

Obrázek 7: Počet publikovaných dokumentů v zemích EU, 1996-2014

Zdroj dat: www.scimagojr.com

Obrázek 8: Počet citací na jednotlivé dokumenty v zemích EU, 1996-2014

Zdroj dat: www.scimagojr.com

Podle druhého porovnání států se Česká republika umístila na 21. příčce s hodnotou 10,74 citací na jeden dokument – celkově bylo Čechy vydáno 213 209

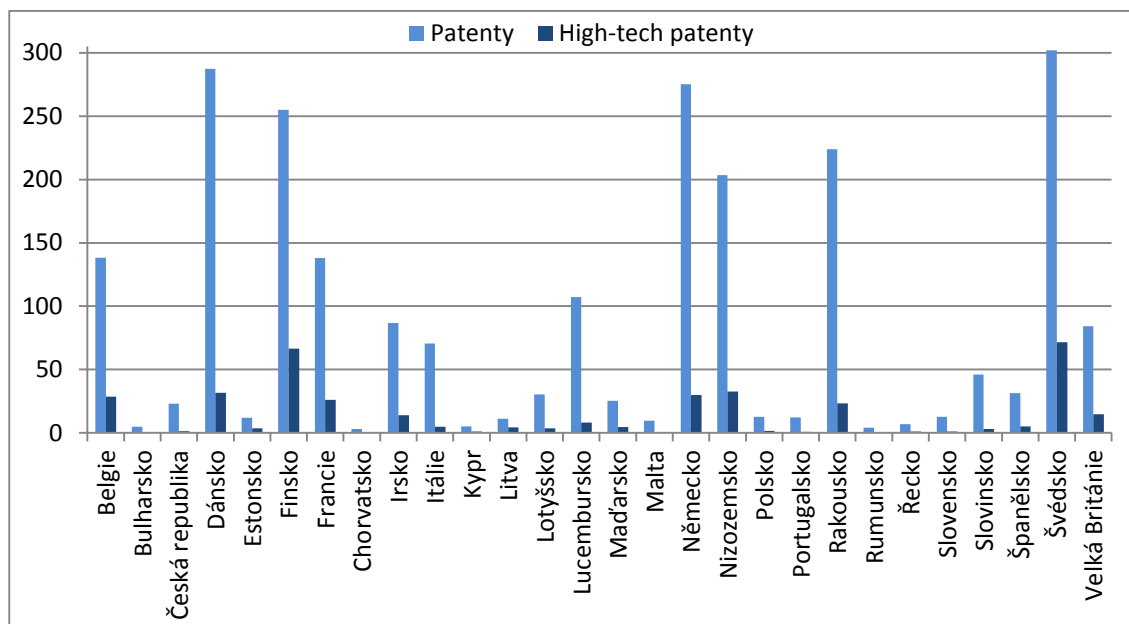
dokumentů, které byly citovány v 1 867 611 případech. Na prvním místě se podle počtu citací na dokument nachází Dánsko (24,94 citací/dokument), zatímco nejhůře ze srovnání všech zemí vychází Rumunsko (7,24 citací/dokument). V předchozích případech dominující Lucembursko se nyní umístilo až v druhé polovině tabulky, konkrétně na 16. místě s podílem citací rovným 14,93, nicméně první polovinu tabulky opět tvoří státy, kde byl podíl mezd na obyvatele nejvyšší, tedy Švédsko (23,21 citací/dokument), Německo (18,50 citací/dokument), Rakousko (19,24 citací/dokument) nebo Velká Británie (21,03 citací/dokument), kde byl počet vydaných publikací a jejich citací nejvyšší z celé Evropské unie – celkem bylo vydáno 2 397 817 dokumentů, ke kterým se vztahovalo 44 011 201 citací. Opět se tak potvrzuje kladná závislost mezi výší počtu publikací, resp. vzděláním, a mzdami. Komparace států z tohoto hlediska je velmi důležitá, jelikož řada nejen technologických objevů vzniká právě ve společnostech jako je např. Akademie věd a jiných profesních komorách, a proto je mnohem prokazatelnější srovnat státy právě podle množství vydaných dokumentů a množství jejich citací.

V tomto případě je opět možné navázat na podkapitolu o průmyslu, kde byla porovnána výše hrubých měsíčních mezd v jednotlivých odvětvích. Průměrná měsíční mzda člověka pracujícího v odvětví vědy a výzkumu je v České republice poměrně vysoká – v roce 2014 byla její výše 32 600 Kč, což ji stavilo na jednu z nejvyšších hrubých měsíčních mezd v sektoru služeb. Tato měsíční hrubá mzda také meziročně stále roste. Jelikož se ale do vědy a výzkumu v České republice nezapojuje tolik lidí, je patrné, že souhrn mezd v tomto odvětví nebude tak vysoký, aby mohl nějak ovlivnit poměr výše mezd na HDP a aby si tak Česká republika v porovnání s ostatními zeměmi mohla polepšit.

Druhým, poměrně techničtějším, způsobem, jak efektivně a zpětně měřit podíl vědy a výzkumu v jednotlivých státech EU, je podle počtu patentů zaregistrovaných u Evropského patentového úřadu pro jednotlivé země. Jedním z dalších možných způsobů, jak státy v této oblasti lze také porovnávat, je podle výše prostředků vynaložených na vědu a výzkum, nicméně se jedná pouze o vstupy a podíl těchto hodnot nemusí být stejný, jako kdybychom porovnávali skutečné výstupy, a proto se na něj v této práci nebudu zaměřovat. V následujícím grafu je tedy možné najít komparaci států podle měřitelných výstupů – vydaných patentů z roku 2013 Evropským patentovým úřadem. Data jsou vztažena k milionu obyvatel, takže jejich porovnávací schopnost je lepší, než u samotného počtu patentů. Zároveň tabulka obsahuje informace o podílu vydaných high-tech patentů, taktéž v přepočtu na milion obyvatel.

Obrázek 9: Počet patentů a high-tech patentů, 2013

Zdroj dat: Eurostat

Patentům vévodí především severské státy Evropské unie. Ve Švédsku bylo na milion obyvatel 301,97 patentů, z čehož 71,65 bylo high-tech. Ve Finsku se jednalo o 254,9 patentů a 66,431 high-tech patentů, a v Dánsku 287,26 patentů obsahujících i 31,726 high-tech patentů. Bezpochyby se jedná o vysoce inovativní státy a vysoký podíl těchto inovací se poté přímo odráží ve výši mezd obyvatel těchto zemí. Vysokého počtu patentů dosáhlo i sousední Německo (275,29 patentů na milion obyvatel) a Rakousko (223,96 patentů na milion obyvatel), mezi vysoce inovativní země dále patří trojice Beneluxu, Francie a Velká Británie – ve všech případech byly zaznamenány nadprůměrné mzdy, tudíž i zde je možné vidět přímou linku mezi jejich výší a množstvím vydaných patentů.

Česká republika v roce 2013 zažádala o 23,16 patentů (v přepočtu na milion obyvatel), z čehož bylo pouze 1,298 ze skupiny high-tech. Tato čísla staví Českou republiku na sedmácté místo v rámci Unie. Hodnoty sice nejsou tak vysoké, ale oproti zbývajícím jedenácti státům je můžeme považovat za uspokojující. Nicméně, z hodnot vyplývá, že Česká republika není zcela inovativní zemí, tudíž kooperuje s vyššími náklady, než poměrná většina zemí Evropské unie, a tak nemůže věnovat na mzdy svých obyvatel takové množství finančních prostředků.

Při porovnání obou možností, jak mezi jednotlivými státy porovnat zapojení vědy a výzkumu, současně, je zjevné, že spolu jednotlivá měření souvisí a navzájem se doplňují – o to víc tedy potvrzují pozitivní závislost mezi výší mezd a úsilím věnovanému na výzkum a vývoj. V případě severských států je jejich dominance na poli

vědy a výzkumu patrná jak z pohledu počtu vydaných dokumentů a jejich citovatelnosti, tak v případě vydávání patentů a high-tech patentů. Vysoký podíl mezd na HDP v těchto zemích má tak z tohoto hlediska jasné odůvodnění.

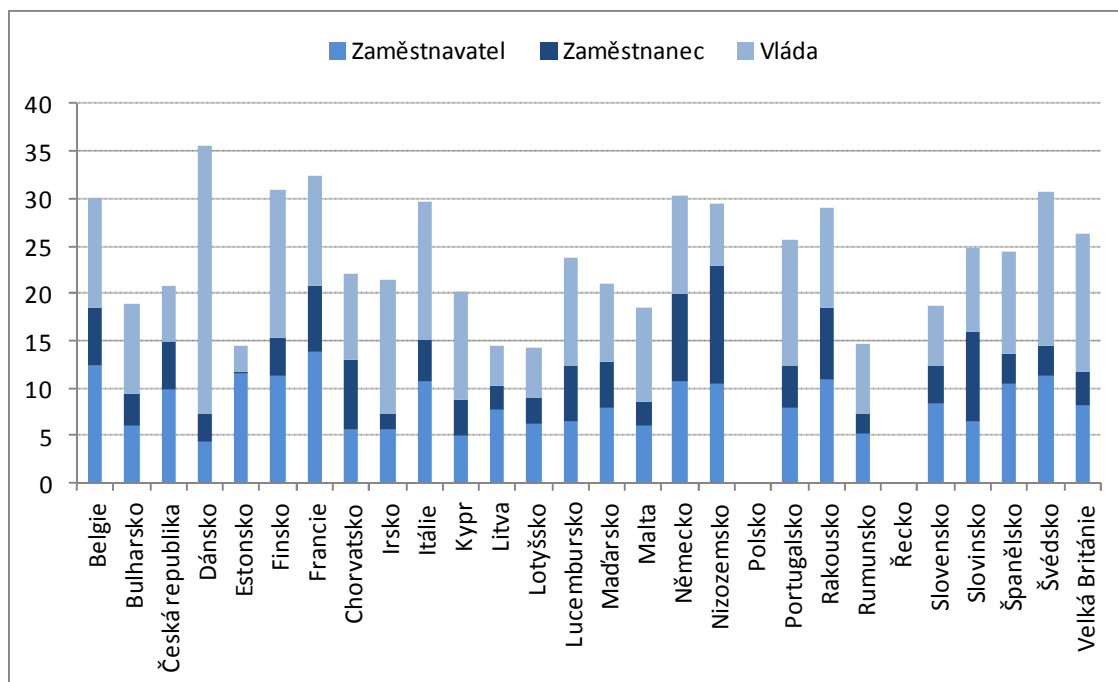
6.4 Sociální politika

V úvodu této kapitoly bylo uvedeno, že sociální politika zemí Evropské unie spadá do tzv. sdílených kompetencí, což znamená, že země řídí tuto oblast samy, nicméně veškeré kroky musí být v souladu s předpisy celé Evropské unie. Tyto předpisy a nařízení jsou však definovány tak podrobně a konkrétně, že členské státy mají jen relativně malý prostor pro vlastní ovlivnění výsledku. Samotná činnost Unie v oblasti sociální politiky se dotýká např. pravidel koordinace systémů sociálního zabezpečení, mateřské dovolené, pracovní doby, zásad rovného zacházení pro muže a ženy, antidiskriminace a podobně. V České republice se o oblast sociální politiky stará Ministerstvo práce a sociálních věcí, praktické věci potom řeší Česká správa sociálního zabezpečení.

Sociální politika je velmi úzce spjata s výší mezd v jednotlivých státech. Každý stát si stanoví určité procento z mezd, které jsou jeho obyvatelé poté povinni odvést na účely sociálního zabezpečení. Čím vyšší toto procento je, logicky tím menší jsou poté čisté mzdy jednotlivých obyvatel. Stejně jako v oblasti průmyslu zde tedy panuje nepřímá úměra. Míra těchto sociálních odvodů záleží na každém státu - např. skandinávské státy praktikují co nejvyšší odpovědnost státu vůči svým občanům (označují se jako tzv. sociálně demokratické státy), zatímco např. Velká Británie je zastáncem liberálního modelu založeného na osobní odpovědnosti. Třetí typ sociální politiky je konzervativní, kdy jsou dávky mezi obyvatele rozděleny podle zásluh.

Právě toto rozdělení států podle typu sociální politiky lze nalézt v následujícím grafu. Jsou v něm zachyceny podíly jednotlivých složek sociálního zabezpečení ve všech jednotlivých státech Evropské unie v procentech HDP. Sociální systém tedy sestává z příspěvků hrazených zaměstnavateli, sociálních příspěvků hrazených pojištěnými osobami a vládních příspěvků, přičemž pro účely této bakalářské práce jsou brány v úvahu především první dvě skupiny, jelikož mají silnou spojitost a vliv na výši mezd. Vládní příspěvky jsou tedy uvedeny spíše pro zajímavost a pro možnost rozdělit země podle míry sociální odpovědnosti, a mají spíše doplňující funkci. Bohužel, v posledních dostupných datech z roku 2013 absentují hodnoty pro Řecko a Polsko, proto nejsou v grafu uvedeny.

Obrázek 10: Podíl sociálních plateb zaměstnavatelů, zaměstnanců a vlády, 2013

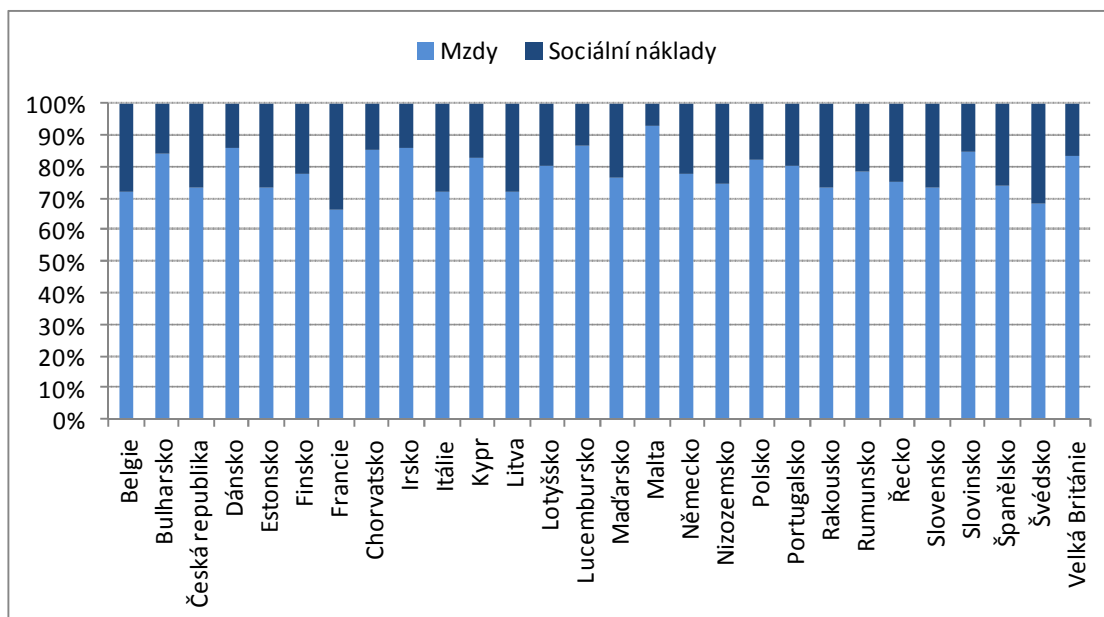

Zdroj dat: Eurostat

Z grafu je možné orientačně vysledovat, které členské státy Evropské unie se řadí k těm spíše sociálně demokratickým, a které k liberálním či konzervativním. Sociálně demokratickou zemí je jednoznačně Dánsko, jehož podíl sociálních příspěvků na celkovém HDP činí 35,5 %. Nejvyšší podíl na tomto čísle mají vládní výdaje (konkrétně 28,2 %), zaměstnavatelé odvádí 4,3 % a zaměstnanci 3 %. Z daného je jasně patrné, že díky vysokému podílu vládních příspěvků odvádí zaměstnavatelé a zaměstnanci již jen nepatrný podíl, a tedy díky tomu mohou mít i vyšší mzdy (v původním porovnání se Dánsko umístilo na patnácté příčce s podílem čistých mezd 49 % na HDP). V případě Velké Británie, která měla nejvyšší podíl mezd na HDP, je podíl sociálních příspěvků na HDP 26,3 %, z čehož vláda přispívá 14,5 %, zaměstnavatelé 8,2 % a zaměstnanci 3,6 %. V České republice se podíl sociálních příspěvků na HDP rovná 20,7 %, přičemž vláda přispívá 5,9 %, zaměstnavatelé dokonce 9,9 % a zaměstnanci 4,9 %. Důvod zaostávání mezd za unijním průměrem je z tohoto porovnání tedy očividný – zaměstnavatelé jsou povinni odvádět na sociální zabezpečení o čtyři procentní body více, než samotná vláda a podíl zaměstnaneckých odvodů je také poměrně vysoký, tudíž čisté mzdy nemohou ani zdaleka dosahovat hodnot, jako v severských či západních zemích.

V následujícím grafu je znázorněn podíl sociálních nákladů zaměstnavatelů na průměrných hodinových nákladech práce za rok 2014. Vyšší vypovídající schopnost má však předchozí uvedený graf, tento je spíše orientační.

Obrázek 11: Podíl sociálních odvodů na celkových nákladech práce, 2014

Zdroj dat: Eurostat

Nejvyšší podíl sociálních nákladů na celkových nákladech práce podle výchozího grafu mají zaměstnavatelé ve Francii – téměř 34 %, z celkových hodinových nákladů 34,7 EUR putuje na sociální zabezpečení 11,6 EUR. Porovnání zemí podle míry sociální odpovědnosti však z tohoto grafu vytvořit nelze, jelikož zde nejsou zahrnuty vládní příspěvky – např. Dánsko, které v předchozím srovnání vyšlo jako silně sociálně demokratická země, by tak podle této komparace vyšla jako sociálně liberální země, jelikož podíl sociálních odvodů zaměstnavatelů na celkových mzdách je nízký. Je tedy tak možné říct pouze to, že největší podíl sociálních nákladů na mzdách je kromě Francie i ve Švédsku (31,6 %), Itálii (28,3 %) nebo Litvě (27,7 %). Oproti tomu nejmenší sociální náklady mají zaměstnavatelé na Maltě (7,1 %), v Lucembursku (13,6 %), a ve Velké Británii (16,6 %) a mohou tak více rozdělit na mzdách.

Česká republika z celkových hodinových nákladů 9,4 EUR věnuje na sociální zabezpečení 2,5 EUR, což odpovídá 26,9 %. Naši zemi i v porovnání s předchozím grafem tak můžeme rozhodně zařadit mezi země, pro které je sociální politika důležitá a kde je míra pojistného na sociální zabezpečení poměrně vysoká. Z celkové evropské osmadvacítky se Česká republika umístila na šestém místě, což v porovnání s ostatními zeměmi, jako je Francie, Švédsko, Itálie a podobně, je opravdu poměrně vysoké umístění. V komparaci s předchozími údaji, kdy se zjistilo, že Česká republika nemá tolik finančních prostředků, které může rozdělit na mzdy svých obyvatel (např. díky vysokému podílu průmyslu) jako například Francie, se 26,9 % věnovaných na sociální politiku jeví jako skutečně nepřiměřeně vysoké číslo.

Při zhodnocení údajů s celkovou koncepcí této bakalářské práce, opět je zde možné najít souvislosti potvrzující nepřímou úměrnost mezi výší mezd a sociálního podílu nákladů. Opět musíme vzít v úvahu malé Lucembursko, kde byly zaznamenány nejvyšší roční čisté mzdy – z pohledu sociální politiky je patrné, že se Lucembursko řadí mezi liberální země, tedy míra odvodů na sociální zabezpečení je poměrně nízká. Čím méně tedy daná země odvede na sociální zabezpečení, tím více může vyplatit svým zaměstnancům – do této rovnice tedy Lucembursko jistě zapadá, jakožto země s druhým nejmenším podílem sociálních nákladů v rámci Evropské unie. Tento vzorec lze uplatnit i v případě Velké Británie, Dánska, Irska nebo Německa.

6.5 Minimální mzda

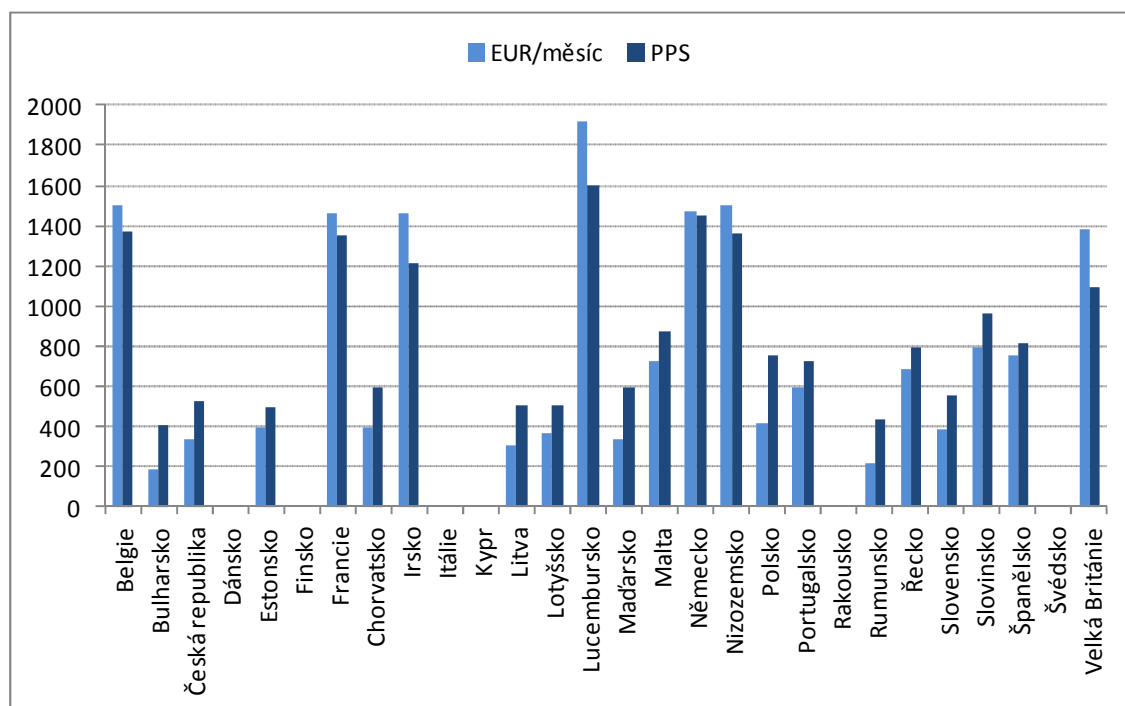
Minimální mzda patří mezi ty oblasti, které patří mezi doplňující kompetence Evropské unie, jelikož většina rozhodnutí je tvořena členskými státy. Jedná se o oblast, která je velmi bystře sledována jak politickými tvůrci, tak samotnými obyvateli jednotlivých zemí. Sporná je však diskuze o tom, v jaké výši by minimální mzda měla být a zda se vyplatí ji zvyšovat či snižovat. Podle Carda a Kruegera (Card, Krueger, 1995) by zvýšení minimální mzdy mohlo vést ke zvyšování nezaměstnanosti, jelikož je výše minimální mzdy stanovována tak, aby byla v blízkosti rovnovážného stavu pro nekvalifikované nebo málo kvalifikované obyvatele. Zvýšení minimální mzdy by tak mohlo vést u těchto skupin ke zvýšení nezaměstnanosti. Zvyšování minimální hranice mezd je také nežádoucí pro zaměstnavatele, jelikož se jim tak zvýší náklady na práci a klesne jim čistý profit.

Samotná minimální mzda má zcela evidentní vliv na výši konečných mezd, jelikož udává nejnižší možnou hranici, pod kterou nesmí příjem obyvatele daného státu klesnout. Čím vyšší tedy tato hranice bude, tím vyšší budou i výsledné mzdy. Minimální mzda v EU je zpravidla stanovena na úrovni poloviny průměrné mzdy, nebo je zhruba dvakrát větší než životní minimum. Minimální mzdy jsou hrubé částky, což znamená, že se z nich posléze strhává daň z příjmů a příspěvky na sociální zabezpečení. V šesti členských zemích EU, konkrétně ve Švédsku, Dánsku, Finsku, Rakousku, Itálii a na Kypru, není minimální mzda stanovena legislativou. V severovýchodních zemích většinou bývá minimální mzda sjednávána v kolektivních smlouvách a její úroveň bývá vyšší, než by bylo právně stanoveno. V Rakousku nebo Kypru jsou stanoveny tarify pro některé profese.

V dalším grafickém znázornění je uvedena komparace států podle minimální výše mezd, které odpovídají měsíčním národním sazbám. V některých zemích však není národní minimální mzda stanovena jako měsíční sazba, ale jako hodinová nebo týdenní – v tomto případě jsou sazby převedeny na měsíční. Zároveň graf obsahuje informace o přepočtené minimální mzdě podle parity kupní síly (PPS), což udává

informaci o tom, kolik si toho obyvatelé jednotlivých států mohou za svou minimální mzdu koupit, jelikož takto přepočtená minimální mzda zohledňuje cenové hladiny v jednotlivých zemích a má tak vyšší vypovídající schopnost. Data se i v tomto případě vztahují k roku 2015, jelikož v tomto roce byla zavedena minimální mzda i v Německu a díky tomu je tak možné porovnat více států.

Obrázek 12: Porovnání minimálních mezd v celkové výši a PPS, 2015

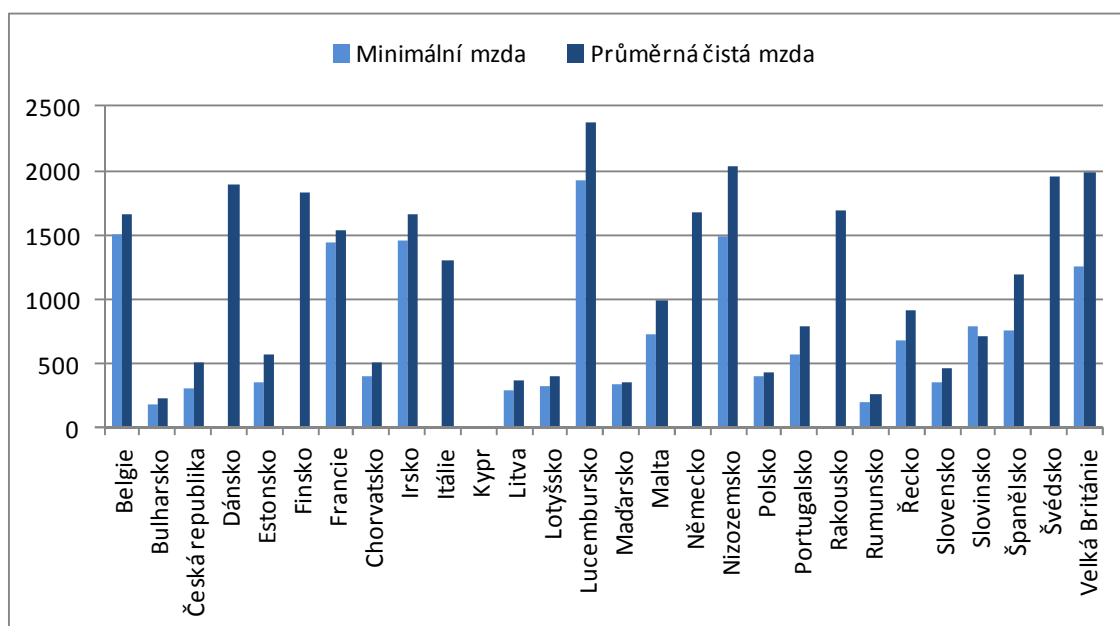
Zdroj dat: Eurostat

Minimální mzda v celkové výši má sice menší vypovídající schopnost než ta uvedená v PPS, nicméně je zajímavé a nezbytné si jí uvést. Nejvyšší minimální mzdu je možné nalézt v Lucembursku, kde je rovna 1922,96 EUR za měsíc. I díky této stanovené hranici také Lucembursko dosahuje nejvyšších čistých ročních mezd. Ve skupině nad 1000 EUR měsíčně najdeme i Belgii (1501,82 EUR), Německo (1473 EUR), Irsko (1461,85 EUR), Francii (1457,52 EUR), Nizozemsko (1501,8 EUR) a Velkou Británii (1378,87 EUR). Všechny tyto státy dosahovaly nadprůměrné hranice ve výši ročních mezd, opět je zde očividná přímá závislost. Naopak, nejnižší úroveň minimální mzdy z celého Společenství je stanovena v Bulharsku, kde se rovná 184,07 EUR na měsíc a opět odpovídá i nejnižším ročním čistým mzdám uvedeným na začátku předchozí kapitoly. Česká republika se s výší měsíční minimální mzdy 331,71 EUR umístila na páté nejhorší příčce. Minimální mzda je tak pětina oproti Lucembursku.

Díky přepočtení minimálních mezd podle standardu kupní síly lze získat lépe vypovídající hodnoty, jelikož se díky tomu zvýší minimální mzdy v zemích, kde byly minimální mzdy doposud abnormálně nízké, a sníží se v případě těch států, kde jsou příliš vysoké. Z tohoto srovnání stále na prvním místě zůstává Lucembursko, nicméně jeho reálná minimální mzda nyní dosahuje 1601 EUR. Výrazně se tak snížila minimální mzda i v Irsku (1211 EUR), Velké Británii (1096 EUR) a Francii (1352 EUR). Ve většině zemí Evropské unie se sice hodnota minimální mzdy změnila, nicméně ne tak drasticky. Opačným směrem nejvíce vzrostlo mzdové minimum v Polsku (749 EUR), Bulharsku (401 EUR – stále zůstává nejnižší hodnotou v Unii), České republice (521 EUR) a Maďarsku (596 EUR). Česká republika si tedy v tomto případě o jednu příčku polepšila, jelikož díky přepočtu její minimální mzda přerostla Lotyšsko. Nicméně, rozdíl oproti Unii se nijak výrazně nesnížil a výše minimální mzdy tedy opět odpovídá celkové úrovni mezd v ekonomice.

Na závěr této podkapitoly je uveden i graf porovnání minimální mzdy v celkové výši s průměrnou roční mzdou v jednotlivých státech Společenství. Data se vztahují k roku 2014. V grafu absentují hodnoty zemí, kde není minimální mzda zavedena a průměrná mzda pro Kypr, kde neexistují k danému roku žádné naměřené údaje.

Obrázek 13: Porovnání minimální a průměrné čisté mzdy, 2014

Zdroj dat: Eurostat

6.6 Odbory

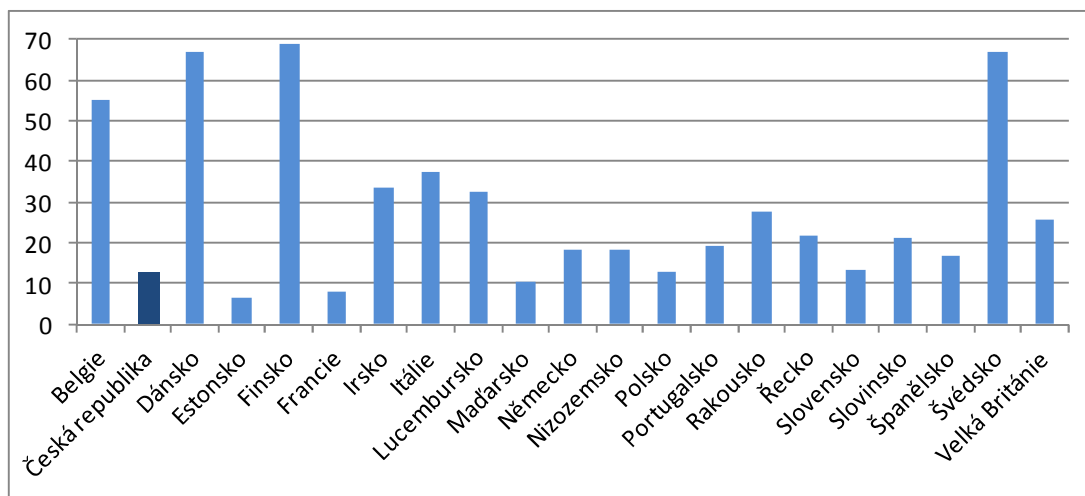
Dalším faktorem, který výrazně ovlivňuje výši mezd, je činnost odborů v jednotlivých členských státech. Odbory jsou definovány jako sdružení zaměstnanců založené s cílem prosazovat jejich pracovní, hospodářské, politické, sociální a jiné zájmy. Odbory jednají jménem pracovníků, kteří jsou jejich členy a zastupují je v různých pracovněprávních vztazích, nejen v jednání s nadřízenými. Sdružování do odborových organizací se v České republice řídí zákonem č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku a hlavní zaštiťující organizací je Českomoravská konfederace odborových svazů. Dále však samozřejmě existuje i celá řada jiných odborových svazů, jako např. OS zdravotnictví a sociální péče, OS zaměstnanců letectví, OS dopravy, Vysokoškolský OS a mnoho dalších.

Odborové činnosti taktéž spadají do kompetencí daných států a Evropská unie tak do těchto rozhodnutí nijak nezasahuje. Samozřejmě i v rámci samotného Společenství lze nalézt několik odborových organizací. Záleží tak skutečně pouze na obyvatelstvu daných zemí, do kolika odborů se podle zákona zapojí, a jak budou jejich aktivity efektivní, aby si vydobyli dobrou vyjednávací pozici a mohli tak ovlivnit situaci v ekonomice.

Čím silnější odbory v dané zemi fungují, tím větší vyjednávací schopnost mají nejen vůči jednotlivým zaměstnavatelům, ale také vůči státu či jiným organizacím. Čím více tedy roste vyjednávací schopnost (díky množství zaměstnanců zapojených do odborových organizací, ale také díky jejich aktivitě a houževnatosti při dosahování předem stanovených cílů), tím více mohou odbory ovlivnit výši mezd a ostatní podmínky či faktory v rámci pracovněprávních vztahů – v tomto případě tedy opět panuje přímá úměra. Pokud bude počet zaměstnanců zapojených do odborů malý, povětšinou bude slabá i vyjednávací pozice k ovlivnění výše mezd a ostatních faktorů, i když v některých státech to neplatí.

V následujícím grafu je zaznamenán podíl pracovníků zapojených v odborových organizacích v jednadvaceti zemích Evropské unie. Hodnoty vyplývají z dat Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), ve které Litva, Lotyšsko, Malta, Kypr, Chorvatsko, Bulharsko a Rumunsko nemají členství, a proto data pro ně tedy v tomto případě nejsou zaznamenána. Poslední dostupná data pochází z roku 2013, tudíž lze usuzovat mírné odchylky od současného stavu, nicméně pro čistě orientační porovnání a nástin situace v daných zemích Evropské unie zcela postačí.

Obrázek 14: Podíl zaměstnanců zapojených do odborových svazů, 2013

Zdroj dat: OECD

Graf i v tomto případě výborně odpovídá na otázku, proč jsou mzdy v jednotlivých státech v dané výši, i přes ostatní příznivé či nepříznivé faktory, které byly uvedeny v předcházejících kapitolách. V případě Švédska by podle podkapitoly o sociální politice měly být mzdy na mnohem nižší úrovni, než v danou chvíli jsou, jelikož podíl sociálních nákladů v této zemi činí 31,6 %. Podle dat OECD je však evidentní explikace, proč jsou i přes vysoké sociální náklady mzdy stále tak vysoké. V odborových organizacích se v tomto severském státě angažuje 66,8 % zaměstnaných obyvatel, mají tak velmi silnou vyjednávací pozici a jistě dokážou výši mezd udržet na stále stejné úrovni, či je dokonce zvyšovat. Ještě vyšší podíl obyvatel v odborových svazech má pouze Finsko, kde je tato hodnota rovna 69,03 %. Na srovnatelné úrovni se Švédskem je Dánsko, kde je v odborech zapojeno 66,7 % zaměstnanců. V těchto případech síla odborů opět objasňuje okolnosti, jak je možné, že v takto silně sociálně demokratických zemích je stále možné nalézt vysoký podíl mezd.

Nejnižší hodnoty je v tomto případě možné nalézt v Estonsku, kde odbory zaplňuje 6,48 % zaměstnaného obyvatelstva. I v tomto případě můžeme navázat na podkapitulu o sociálních příspěvcích – ty jsou v tomto pobaltském státě poměrně vysoké (26,5 %), a tak je pravděpodobné, že slabá vyjednávací pozice odborů může spolu s dalšími faktory přispívat k nízkému podílu mezd na HDP – v rámci Společenství se Estonsko nachází na dvacátém místě, o dvě příčky před Českou republikou. Zcela překvapivě je podíl osob zapojených do odborových organizací nízký i ve Francii – konkrétně se jedná o 7,71 %, nicméně v této zemi je evidentní, že i když je v odborech zapojeno jen malé procento lidí, mohou si vydobýt velmi silnou vyjednávací pozici díky tomu, že mnohem častěji přistupují k radikálnějším řešením

(např. stávkám) a jsou aktivnější, než v ostatních členských státech Unie, kde je možné odborových svazů nalézt více.

Vysvětlení malého podílu čistých mezd na HDP je v tomto případě aplikovatelné i pro Českou republiku, kde se v odborech angažuje 12,73 % zaměstnanců. V rámci takto porovnané jednadvacítky se tak Česká republika umístila na páté nejhorší příčce – horší situace je kromě Francie a Estonska již pouze v Maďarsku (10,48 %) a Polsku (12,65 %). V České republice je tak obtížné bojovat za zvýšení mezd a lepších pracovních podmínek, když je vyjednávací síla jednotlivých zaměstnanců na takto nízké úrovni. Nepříznivost situace potvrzuje i ředitel Českomoravské konfederace odborových svazů Josef Středula (2015), který tvrdí, že na vyšší mzdy si Češi již dávno „vydělali“, ale problém spatřuje v tom, že si čeští zaměstnanci bojí říct o zvýšení platu. Dalším problémem je, že do odborů se v České republice také zapojuje čím dál méně lidí - v roce 2004 se v činnosti odborů angažovalo téměř 21 % českých zaměstnanců a tento podíl tak každoročně klesá přibližně o jeden procentní bod.

7 Zhodnocení situace České republiky

Po komparaci situace České republiky se zbytkem evropské osmadvacítky z hlediska několika úhlů pohledu popsány v předchozí kapitole, je možné situaci České republiky považovat za nepříliš uspokojivou. Cílem této kapitoly bude blíže specifikovat hodnoty všech dříve zmíněných faktorů konkrétně pro Českou republiku a diskutovat případné možnosti, jak tuto nepříznivou situaci změnit.

V úplném počátku je nutné si připomenout, že hrubý domácí produkt České republiky v běžných cenách dosahoval v roce 2014 jedné z nejvyšších hodnot 154 730,5 milionů EUR, nicméně v přepočtu na obyvatele pozice ČR klesla až na osmou nejhorší pozici v Evropské unii – HDP na obyvatele činilo 14 700 EUR. Co se týče ročních čistých mezd, pozice České republiky byla dokonce o jednu příčku horší – roční čisté mzdy v roce 2014 dosahovaly 6 134,05 EUR. Výchozí hodnotou pro tuto bakalářskou práci je však podíl těchto čistých ročních mezd na hrubém domácím produktu vztaženém k jednomu obyvatele – v České republice byl tento poměr roven 42 %, což lze považovat za velmi špatné umístění; nižšího podílu dosahovalo již pouze Maďarsko, Slovensko, Litva, Lotyšsko a Lucembursko, přičemž hodnoty mezi ČR a bývalými komunistickými zeměmi se lišily jen málo a lze je tedy považovat za poměrně srovnatelné.

Při porovnání České republiky se zbytkem Unie v oblasti průmyslu je možné být optimističtí vzhledem k výši hrubého domácího produktu, nikoliv však co se týče mezd. Česká republika se svým 32,38% podílem průmyslu na celkové hrubé přidané hodnotě státu se umístila na prvním místě v celém Společenství. Díky tomu, že průmyslová odvětví obecně mají vyšší náklady na provoz a na práci, je logické, že mzdy zde nebudou dosahovat takových hodnot, jako v případě služeb. Terciární sektor je v České republice zastoupen 59,8 %, což je druhá nejnižší hodnota v Evropské unii. V České republice je tak pouze malý podíl peněžních prostředků, které je možné rozdělit mezi zaměstnance ve formě mezd. Svou roli hraje i rozčlenění průmyslu a počet lidí zaměstnaných v jednotlivých odvětvích. Nejdůležitějším sektorem českého průmyslu je výroba motorových vozidel, jelikož pouze v tomto sektoru bylo vyprodukováno 13,7 % hrubé přidané hodnoty – jedná se tedy téměř o polovinu veškerého průmyslu. Je tak možné konstatovat, že toto průmyslové odvětví je motorem ekonomiky, nicméně v tu samou chvíli může být i brzdou. Pokud by ve světě klesla poptávka po automobilech, Česká republika bude velmi výrazně zasažena, jelikož má v tomto ohledu „vsazeno pouze na jednu kartu“. Bylo by tak skutečně namístě snížit závislost české ekonomiky na produkci automobilů a koncentrovat se i na jiná odvětví, popřípadě na služby. V současné době je však velmi obtížné tohoto řešení dosáhnout – komentář analytika společnosti Akcenta, Miroslava Nováka, hovoří za vše: „Kdo by měl ale závislost ČR na motorových vozidlech snížit? Vláda? Nežijeme pře-

ce před rokem 1989, aby vláda určovala, jaký má být poměr průmyslu na HDP či o kolik má vzrůst či poklesnout produkce automobilů“ (Novák, 2015). Česká republika se tak v tomto případě dostává do začarovaného kruhu, ve kterém je možné pouze doufat ve stále příznivý vývoj na trhu automobilů. Z pohledu terciárního sektoru je možné dospět ke stejnému závěru – nejvíce lidí je zaměstnáno v oblasti administrativy, ve které jsou však zaznamenány jedny z nejnižších mezd, i z tohoto hlediska tak není jednoduché dosáhnout vyššího podílu mezd na celkovém HDP. Řešením této situace by však mohlo být zvyšující se vzdělání a tím tak rostoucí zaměstnanost v jinak mzdově ohodnocených, na vědomosti náročnějších, oborech.

Vzdělání a vědomosti obyvatel jsou dalším faktorem, který zde byl zkoumán a má výrazný vliv na velikost mezd. Vzdělanější lidé mají větší pravděpodobnost vyššího platového ohodnocení, a to platí jak pro jednotlivce, tak pro celou ekonomiku. Počet především vysokoškolsky vzdělaných lidí tak má výrazný vliv na výši mezd v rámci dané země. Již z předešlých informací je možné předpokládat, že situace v České republice není velmi příznivá. Podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v České republice činí pouhých 19,1 %, což je páté nejhorší umístění v rámci všech zemí Evropské unie. Oproti tomu je v ČR možné najít nejvíce středoškolsky vzdělaných obyvatel v celém Společenství – konkrétně 68,5 %. Výše mezd v tomto případě je tak na hranici jakéhosi průměru, který nijak zvlášť neovlivňuje celkový podíl mezd na HDP, resp. jej nemůže výrazně zvýšit, jako právě mzdy absolventů vysokých škol. Dobrou zprávou však je, že počet vysokoškolsky vzdělaných lidí každoročně stoupá, a to především u mladších věkových skupin – dnes tak každý pátý Čech v rozmezí 24-34 let disponuje vysokoškolským diplomem. Ze statistik je taktéž možné vysledovat, že nezaměstnanost absolventů vysokých škol je poměrně nízká, a snižuje se s dalšími možnými stupni studia - tzn. nejvyšší nezaměstnanost lze najít mezi bakaláři, nižší u obyvatel s tituly Mgr. a Ing. atd. (Český statistický úřad, 2014). České vysoké školství je v mnoha případech státní, tudíž si jej studenti nemusí hradit a jsou zde tak dobré předpoklady k postupnému zvyšování počtu vzdělanějších lidí. V tomto případě je tak jediným schůdným východiskem čekat, nebo nabídnout rekválifikace či doplnění studia právě nejvíce zastoupené skupině středoškolsky vzdělaných obyvatel.

Faktorem, který přímo vyplývá z podílu vzdělaných obyvatel, a má výrazný vliv na velikost mezd, je věda a výzkum. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, na vědu a výzkum je možné se dívat ze dvou hledisek – prvním z nich je produkce nových technik a postupů především intelektuální činností (měření tak pomocí vydaných publikací a citací), a druhým je měření možných výstupů – tedy patentů. Z předchozích závěrů je i v tomto případě možné usuzovat, že Česká republika nebude dosahovat nijak vysokého postavení v žebříčku srovnání osmadvaceti evropských zemí. V případě intelektu je na tom Česká republika poněkud hůře – s celko-

vým počtem 213 209 dokumentů, které byly citovány v 1 867 611 případech, se umístila na 21. pozici, zatímco v případě vydaných patentů byla o pět příček výše. Míra publikovatelnosti velmi úzce souvisí se vzděláním, jelikož vysoce vzdělaní lidé mají tendence se sdružovat do tzv. profesních komor a mohou tak výrazně přispět k produkci nových myšlenek, postupů, v případě lékařských komor k léčení různých nemocí, produkci léků atd. Takovou největší soustavou vědeckých pracovišť v České republice je Akademie věd ČR. Podíl vědy a výzkumu tedy v tomto hledisku odpovídá malému podílu vysokoškolsky vzdělaných českých obyvatel (a tím pádem i nižším mzdám), a je tedy v tomto případě nutné přistoupit ke stejnému způsobu řešení. Co se týče patentů, v roce 2013 bylo pro Českou republiku vydáno 23,16 patentů (vztaženo na milion obyvatel). Umístění ČR z tohoto hlediska je sice poměrně příznivé, nicméně není možné Českou republiku zařadit mezi vyloženě inovativní země, jako například Finsko nebo Dánsko, a tak je zřejmé, že česká ekonomika kooperuje s vyššími náklady, díky nižšímu počtu inovací, než zbylé unijní země, a mzdy jsou tak na mnohem nižší úrovni. Řešením této situace však může být problematika zahraničních investic, kdy konkrétně Česká republika by mohla být jednou z velmi investičně atraktivních zemí, právě díky nízkým mzdovým nákladům v tuzemské ekonomice. Z uvedeného však vyplývá i možné riziko, že by se Česká republika mohla stát symbolem zemí s levnou pracovní silou, což není příliš lichotivé pojmenování.

Další, velmi významnou složkou ovlivňující výši mezd, je sociální systém v každém jednotlivém státě. Čím vyšší míru pojistného na sociálním zabezpečení musí zaměstnavatelé a zaměstnanci platit, o to nižší budou finální čisté mzdy. Konkrétně v České republice jsou příspěvky do sociálního systému hrazené zaměstnavateli dokonce vyšší, než příspěvky od státu – zaměstnavatelé přispívají 9,9 %, zaměstnanci 4,9 % a vláda 5,9 % - tudíž je zde vliv na výslednou čistou mzdu více než evidentní, a tím i vysvětlení nízkého podílu mezd na HDP. Česká republika je tak ve srovnání se zbytkem Evropské unie osmou nejvíce daňově zatíženou zemí, což vzhledem k menší míře prostředků, které je možné rozdělit mezi obyvatele, je opravdu vysoké umístění. Čistý podíl sociálních nákladů na celkových nákladech práce pro zaměstnavatele činí 26,9 % a celkové zdanění práce poté 42,7 %. Řešení se zde tak přímo nabízí – snížení míry odvodů na sociální zabezpečení od vlády a vyšší angažovanost státu. Stejného názoru je i přední český ekonom společnosti Deloitte, Ing. David Marek, který situaci často řeší na svém Twitteru. Nepřiměřenou míru zdanění mezd v České republice potvrzují také údaje Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Ukázalo se, že kdyby zaměstnancům byly vyplaceny všechny peníze, které odvedou na sociálním zabezpečení a na dani, byly by jejich mzdy až o 75 % vyšší, než nyní.

Vysokou míru zdanění mají ale také například skandinávské státy – dokonce vyšší, než je v České republice – jak je tedy možné, že i přes to dosahují tak vysoké úrovně mezd? Odpovědí jsou odbory. Ve skandinávských zemích je do odborů zapojeno zpravidla okolo 60 % zaměstnaných obyvatel, zatímco v České republice je to pouze 12,73 %. Díky nízkému počtu zapojených lidí do odborových organizací je tak zřejmé, že nemají natolik silnou vyjednávací pozici, aby mohli skutečně nějak výrazně ovlivnit výši mezd, popř. snížení sociálních nákladů. Na druhou stranu, malé procento zapojených obyvatel nemusí nutně znamenat slabou vyjednávací pozici – v případě Francie je v odborech zapojeno pouze 7,71 %, a přesto jsou natolik aktivní, houževnatí a vytrvalí ve své snaze, že se jim velmi dobře daří ovlivňovat politiku mezd nejen vzhledem k zaměstnavatelům, ale i k celému státu. Všeobecným problémem v České republice však je, že řada zaměstnanců má dojem, že jsou odborové organizace k ničemu a nijak zvlášť jim nepomůžou, anebo se bojí, že zapojením do dané organizace budou zaměstnavatelem nějak znevýhodňováni. Drtivá většina Čechů se také bojí si říct o vyšší platové ohodnocení. Řešení tohoto problému je tak jediné – překonat strach a přimět co největší počet lidí, aby se do odborových organizací zapojili, a byli ve své snaze o zvýšení mezd natolik aktivní a vytrvalí, aby jejich akce skutečně dosáhly kýženého efektu.

Posledním faktorem, který má beze sporu vliv na výši mezd, je úroveň minimálních mezd v jednotlivých zemích. Mnoho zemí (např. Rakousko či skandinávské země) minimální mzdu nemají vůbec zavedenou, nicméně je uzavírají v tzv. kolektivních smlouvách. V České republice je minimální mzda rovna 331,71 EUR a je zároveň pátou nejnižší minimální mzdou v rámci Evropské unie. Výrazně si Česká republika nepolepší ani po přepočtu minimální mzdy podle parity kupní síly – v tomto případě činí 521 EUR. V České republice je tak situace nepříznivá, jelikož minimální mzda není dostatečně vysoká na to, aby přesvědčila nezaměstnané obyvatelstvo si hledat práci a upustit tak od zajištěného vysokého příjmu ze sociálních dávek. V této situaci se tak střetávají dva názory – minimální mzda by se měla zvýšit alespoň na 60 % životního minima, aby byli lidé dostatečně motivováni, a zároveň pro zaměstnavatele by byla tato míra únosná, ale druhým, skeptičtějším názorem je, že řada zaměstnavatelů by za vyšší minimální mzdu řadu pracovníků raději vůbec nenajala, aby jim tuto mzdu nemusela platit, a nezaměstnanost by se tak mohla ještě zvýšit. Danou pesimistickou hypotézu potvrzuje i průzkum Carda a Kruegera (Card, Krueger, 1995) podrobněji popsany v předchozí kapitole.

V závěru lze tedy shrnout, že většina ukazatelů ovlivňujících podíl mezd na celkovém hrubém domácím produktu v České republice, se nevyvíjí příliš příznivě. Je také zapotřebí si uvědomit několik hrožících nebezpečí spojených s nízkými mzdami a se současnou situací české ekonomiky. První hrožící nebezpečí již bylo zmíněno v souvislosti s průmyslem – Česká republika je až příliš silně koncentrována

na jedno odvětví průmyslu, a v případě poklesu poptávky budou důsledky fatální. Neustálé umístění na chvostu mzdového žebříčku může také vést k odlivu schopných pracovníků, kteří nechtějí nízké mzdy akceptovat, nebo nejsou odpovídající k jejich kvalitám. Nízké mzdy mohou na jednu stranu také přilákat zahraniční investory, což může být pozitivní, nicméně Česká republika by pak mohla začít být vnímána pouze jako země s levnou pracovní silou. Tohoto statusu by poté bylo velmi obtížné se zbavit a přesvědčit investory naopak o tom, že kvalita pracovní síly je zde natolik vysoká, aby byli ochotni vyplácet lidem vyšší mzdy, které by této kvalitě odpovídaly.

V celkové koncepci je však vidět silná závislost jednotlivých veličin samy na sobě. Jakmile se např. zvýší odborová činnost v České republice, je možné, že vzroste minimální mzda, či se sníží daňové zatížení pracujících obyvatel, a mzdy tak budou vyšší; pokud vzroste počet vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva, nejen že porostou mzdy, ale vzroste také počet lidí zapojených v profesních komorách, které vzápětí napomáhají ke zvýšení výzkumné činnosti v dané zemi, což opět povede ke zvýšení efektivnosti a produktivity práce, následováno zvýšením mezd. Obecným závěrem a doporučením tedy může být rovnoměrnější rozvržení ekonomické činnosti uvnitř České republiky – nesoustředit pozornost pouze k automobilové výrobě, ale angažovat se i (především) v terciárním sektoru ekonomiky, který se vyznačuje obecně vyššími mzdami – tento způsob řešení daného problému je ale nejobtížnější ze všech; snažit se také motivovat dostatečně mladé obyvatele ke studiu, jelikož tak mohou zvýšit nejen své vlastní mzdy, ale zároveň i přispět k výzkumu a vývoji a k inovacím, které následně ušetří náklady českým zaměstnavatelům; snažit se zvýšit svou atraktivitu vůči zahraničním investorům, nicméně pouze do té úrovně, aby Česká republika nebyla považována pouze jako země s levnou pracovní silou; zvýšit počet lidí zapojených v odborových organizacích a jejich aktivitu; a konečně stabilizovat míru minimální mzdy na takové úrovni, která by byla akceptovatelná jak zaměstnavateli, tak případnými uchazeči o zaměstnání, kteří doposud pobírali sociální dávky.

Aktuální situace na českém trhu se však, i přes nepříliš příznivě vypadající souvislosti, vyvíjí ve prospěch zvyšování mezd. Během hospodářského cyklu se mzdy a firemní zisky chovají odlišně – mzdy sice nijak dramaticky nerostou, ale také málokdy klesají. Zisky firem jsou ale kolísavější a náchylnější k daným změnám. Po finanční krizi prošla česká ekonomika dvěma recesemi krátce po sobě, během kterých mzdy nerostly, avšak zisky firem oproti tomu klesaly. Během oživení, které Česká republika zažívá v poslední době, si však zaměstnavatelé ztráty začínají vynahrazovat a je hned vzápětí je možné také zvyšovat mzdy – tato situace nastala již v loňském roce. V současné době je tak poměr mezi zisky firem a mzdami podobný, jako před krizí a dá se očekávat jeho stálý nárůst, nejen díky odborům. Otázkou však

zůstává, nakolik mzdy v ekonomice vzrostou, aby mohly konkurovat mzdám ostatních členských států a zda jejich podíl na hrubém domácím produktu bude natolik výraznější, aby si mohla Česká republika v komparaci s ostatními státy Evropské unie v žebříčku o několik příček polepšit.

8 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo definovat nejdůležitější faktory vedoucí k zaostávání výše podílu roční průměrné mzdy na hrubém domácím produktu České republiky vzhledem ke zbývajícím členským zemím Evropské unie. Na základě doposud publikovaných dokumentů zabývajících se danou problematikou a vztahu ekonomického růstu (resp. HDP) a lidského kapitálu, byly definovány jako nejdůležitější činitele působící na tento vztah jako vzdělání, podíl průmyslu a služeb v dané zemi, věda a výzkum, sociální politika, míra odborových činností a minimální mzda. Pomocí volně dostupných databází Evropské unie, OECD a Českého statistického úřadu byly tyto faktory kvantifikovány a jednotlivé státy porovnány mezi sebou za účelem nalezení vhodných souvislostí, a ověření vztahu čistých mezd a HDP. Konkrétní výsledky pro Českou republiku a návrhy možných řešení či hrozeb pak byly definovány v poslední kapitole této práce.

Na základě provedené analýzy se řada výše zmíněných faktorů ovlivňujících výši mezd v ekonomice v poměru k hrubému domácímu produktu projevila jako na sobě závislé a vzájemně se velmi ovlivňující či doplňující.

Některé faktory však jsou velmi těžko ovlivnitelné, jiné jsou otázkou času a zbývajících otázkou prostředků a angažovanosti obyvatel České republiky. Jako těžko ovlivnitelný faktor lze považovat rozložení průmyslu a služeb v České republice, jakožto velmi významného činitele působícího na výši mezd, který však v budoucnu může za nepříznivých podmínek způsobit velké problémy. Otázkou času jsou v tomto případě počty vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, které poté mají přímou souvislost s faktorem vědy a výzkumu – tento faktor se naopak vyvíjí pozitivním směrem. Mezi faktory, které mají spíše kapacitní nedostatky, lze zařadit odbory díky nízkému počtu zapojených a aktivních lidí, tím pádem malé vyjednávací síle. Posledními faktory potom jsou sociální politika a výše minimálních mezd, které jsou závislé na vládních rozhodnutích, nicméně jsou ovlivnitelné právě odborovými organizacemi.

Nicméně, navzdory nepříliš lichotivým předpokladům, se české mzdy začínají postupně zvyšovat. Největší zásluhu na to má oživení ekonomiky – tedy ekonomický růst, který Česká republika zažívá v posledních obdobích. Příkladem za všechny může být zvýšení minimální mzdy na začátku letošního roku.

V závěru je nutné podotknout, že faktory obsažené v této práci rozhodně nejsou jedinými, které mají vliv a spojitost s výší čistých mezd a jejich podílu na HDP. Je zapotřebí brát v potaz jak faktory ovlivňující samotné mzdy, tak faktory mající vliv na HDP, jelikož právě z něj se mzdy mohou utvářet. Příkladem těchto činitelů, které by se v této souvislosti daly zkoumat, jsou daň z příjmů, nezaměstnanost, nebo na-

příklad i imigranti a národnostní menšiny v České republice, které jsou pro podnikatele ještě levnější pracovní silou.

9 Literatura

Annual net earnings (2001-2015). Eurostat [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/earn_nt_net

BAUMOL, William J. *Entrepreneurship: Productive, unproductive, and destructive*. Journal of Business Venturing, 1996, 11.1: 3-22.

BAUMOL, William J. a William BOWEN. *Performing Arts, The Economic Dilemma: a study of problems common to theater, opera, music, and dance*. New York: Twentieth Century Fund, 1966.

BECKER, Gary Stanley. *Human capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to education*, 3rd edition. 1993. University of Chicago Press.

BENSON, Charles Scott. *The economics of public education*. Boston: Houghton Mifflin. 1978.

BEVAN, Alan A. a Saul ESTRIN. *Determinants of FDI in Transition Economies: Working Paper No. 342*. Centre for New and Emerging Market. London Business School, 2000.

BLACK, LYNCH. 2001. *How to compete: the impact of workplace practices and information technology on productivity*. Re. Econ. Stat. 83:434-45

CARD, David E. a Alan B. KRUEGER. *Myth and measurement: the new economics of the minimum wage*. Princeton: Princeton University Press, 1995.

Country journal ranking (1996-2014). SCImago journal & country rank [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://www.scimagojr.com/countryrank.php>

DEICHMANN, Joel I. *Distribution of foreign direct investment among transition economies in central and eastern Europe: Post-Soviet Geography and Economics*. 2001.

DOUGLAS, David C. *William the Conqueror: The Norman Impact upon England*. Berkeley: Univ. California Press, 1964

EDIN, Anders a Magnus GUSTAVSSON. *Time out of Work and Skill depreciation: Industrial and Labor relations Review*. 2008.

Gross value added and income by A*10 industry breakdowns (1975-2015). Eurostat [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_10_a10

High-tech patent applications to the European patent office (EPO) by priority year. Eurostat [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tsc00010>

HORA, Petr. *Toulky českou minulostí - první díl*. 1. vyd. Ilustrace Dagmar Bromová, Pavel Brom. Praha: Práce, 1993.

JANICKI, Hubert P. a Phanindra V. WUNNAVA. *Determinants of foreign direct investment: empirical evidence from EU accession candidates*. Applied Economics. 2004, 36(5), 505-509. DOI: 10.1080/00036840410001682214. ISSN 0003-6846.

KORTUM, S.; LERNER, J. *Stronger protection or technological revolution: what is behind the recent surge in patenting?*. 1997

KOUBEK, Josef. *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. 4., rozš. a dopl. vyd. Praha: Management Press, 2007. ISBN 978-80-7261-168-3.

Labour costs annual data - NACE Rev. 2 (2000-2015). Eurostat [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tps00173>

Main GDP aggregates per capita (1975-2015). Eurostat [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_10_pc

MARSH, Robert M. *The Mandarins: The Circulation of Elites in China, 1600-1900*. Glencoe, Ill.: Free Press, 1961

Mean monthly earnings by sex, economic activity and educational attainment level (2010-2015). Eurostat [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/earn_ses10_23

MINCER, Jakob. *Investment in human capital and personal income distribution*. The Journal of Political Economy. 1958.

Minimum wages (2004-2015). Eurostat [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tps00155>

National accounts by 10 branches – aggregates at current prices (1949-2015) Eurostat [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_nace10_c

NOVÁK, Miroslav. *Česko je nejprůmyslovější zemí EU*. In: Aktualne.cz [online]. 2015 [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/cesko-je-nejprumyslovejsi-zemi-eu-projdete-si-novy-zebricek/r~04502e66554e11e5a80c0025900fea04/>

OECD Statistics: Labour: Trade union: Union members and employees (1999-2014). OECD Statistics [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/>

Patent applications to the European patent office (EPO) by priority year (2002-2013). Eurostat [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tsc00009>

Population by educational attainment level, sex and age (%) – main indicators (1992-2015). Eurostat [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/edat_lfse_03

POWELL, Walter W.; SNELLMAN, Kaisa. *The Knowledge Economy. Annual Review of Sociology*. 2004, 30(1), 199-220. DOI: 10.1146/annurev.soc.29.010202.100037. ISSN 0360-0572

Průměrná hrubá měsíční mzda (na fyzickou osobu) v průmyslu. Český statistický úřad [online]. 2014 [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/shortUrl?su=47a003b3>

RANIS, Gustav, Frances STEWART a Alejandro RAMIREZ. *Economic Growth and Human Development*. World Development. 2000, 28(2), 197-219.

RESMINI, Laura. *The determinants of foreign direct investment in the CEECs: new evidence from sectoral patterns: Economics of Transition*. 2000.

SCHULTZ, Theodore. *Investing in people*. University of California Press, 1981.

SCHUMPETER, Joseph A. *The Theory of Economic Development*. Leipzig: Duncker and Humblot, 1912. Harvard University Press, 1934

SCHUMPETER, Joseph A. *The creative response in economic history*. The journal of economic history, 1947, 7.02: 149-159.

SMITH, Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1958.

Social protection receipts by type (% of GDP, 2002-2013). Eurostat [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tps00108>

SPENCE, Michael. *Job market signalling*. The Quarterly Journal of Economics. 1973, 3(87), 355-374.

STŘEDULA, Josef. *Češi si zaslouží více peněz*. In: aktualne.cz [online]. 2015 [cit. 2016-04-29]. Dostupné také z: [Http://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/cesi-si-zaslouzi-vic-penez-potvrzuje-srovnani-mezd-s-vykonem/r~c9e568166dd211e5b6b20025900fea04/](http://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/cesi-si-zaslouzi-vic-penez-potvrzuje-srovnani-mezd-s-vykonem/r~c9e568166dd211e5b6b20025900fea04/)

Úroveň vzdělání obyvatelstva ČR podle výsledků sčítání lidu v roce 2011. Český statistický úřad: Lidé a společnost [online]. 2014 [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536250/17023214.pdf/7545a15a-8565-458b-b4e3-e8bf43255b12?version=1.1>

Zaměstnanci a průměrné hrubé měsíční mzdy podle odvětví CZ-NACE. Český statistický úřad [online]. 2014 [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/shortUrl?su=3480ad8b>

ZOPPĚ, Alice. *Patent activities in the EU: towards high tech patenting 1990 to 2000*. In: Eurostat [online]. 2002 [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-statistics-in-focus/-/KS-NS-02-001>

10 Seznam obrázků

Obrázek 1: Trend vývoje mezd v závislosti na dosaženém vzdělání, 1975-1999.....	28
Obrázek 2: HDP na obyvatele v členských státech EU, 2014.....	31
Obrázek 3: Roční čisté mzdy v členských státech EU, 2014.....	33
Obrázek 4: Podíl jednotlivých sektorů v rámci členských států EU, 2013.....	40
Obrázek 5: Rozdělení obyvatel podle úrovně dosaženého vzdělání, 2014.....	43
Obrázek 6: Výše průměrných mezd podle dosaženého vzdělání, 2010	45
Obrázek 7: Počet publikovaných dokumentů v zemích EU, 1996-2014.....	47
Obrázek 8: Počet citací na jednotlivé dokumenty v zemích EU, 1996-2014.....	47
Obrázek 9: Počet patentů a high-tech patentů, 2013	49
Obrázek 10: Podíl sociálních plateb zaměstnavatelů, zaměstnanců a vlády, 2013	51
Obrázek 11: Podíl sociálních odvodů na celkových nákladech práce, 2014.....	52
Obrázek 12: Porovnání minimálních mezd v celkové výši a PPS, 2015	54
Obrázek 13: Porovnání minimální a průměrné čisté mzdy, 2014	55
Obrázek 14: Podíl zaměstnanců zapojených do odborových svazů, 2013	57

11 Seznam tabulek

Tabulka 1: Pořadí států podle podílu čistých mezd na HDP	34
Tabulka 2: Podíl průmyslu (bez stavebnictví) na celkové HPH, 2014.....	38
Tabulka 3: Hrubé mzdy v jednotlivých průmyslových sektorech ČR, 2013-2014.....	41